

633.

1519

1869.

N° 633. Gesti = rahwa

Kasuline Kalender

1869

aasta peale pärast meie Issanda Jeesuse Kristuse sündimist.

Sel aastal on 365 pääwa.

Tartus.

H. Laakmanni kirjadega trükitud

● Noor: fuu.

● Täis: fuu.

● Esimene weerand.

● Wiimne weerand.

P. püha. — homm. hommikul. — e. l. enne lõunat. —
m. ja ' minut. — p. pärast eht päaw. — õht. õhtul. —
p. l. pärast lõunat. — f. kel. — t. tund.

Päawa- ja fuu-warjutamised.

Sel aastal warjutakse päike kaks korda. Esimene warjutamine on 30. Januari-kuul; teine on õsel 26. ja 27. Juuli-fuu päawa wahel. Mõlemad ei ole meie pool nähtawad. — Rund warjutakse kaks korda. Esimene warjutamine on 16. Januaryl homm.; hakatus kel 2, 16 m., kest kel 3, 25 m., ots kel 4, 34 m. Teine warjutamine on 11. Juuli-kuul, meie pool mitte nähtaw.

- 1) Kewade alustab 8. Märtsil f. 3, 19 min. õht.
- 2) Suwi alustab 9. Juunil f. 11, 51 min. homm.
- 3) Sügise alustab 11. Septembril f. 2, 15 min. homm.
- 4) Talw alustab 9. Deetsembril f. 8, 10 min. õht.

Sündinud asjade aea-arw.

Maa ilma loomisest arwatakse	5818 aast.
Kristuse sündimisest	1869 —
Tartu ehitamisest	839 —
Tallinna ehitamisest	650 —
Raamatu-trükkimise üleswõtmisest	429 —
Uuteruse õige usu üleswõtmisest	352 —
Peeterburgi linna ehitamisest	166 —
Wene-riigi walitsuse alustusest meie maal ...	159 —
Suure-kooli alustusest Tartus	67 —
Rõuge-panemise hakatusest	66 —
Prantsuse Wene-maale tulemisest ja Moskwa linna põlemisest	57 —
Meie R. H. Aleksandri II. walitsuse hakatusest	14 —

Von der Censur gestattet.

(Nr. 108.)

Dorpat, den 30. August 1868.

Kroonupühad

mis kiriku seaduse järel Maa-kirikutes tulewad pühitsebada.

- 1) Käänla-fuu 19. päawal. Suure Keisri ja kõige Wene-riigi Walitseja Aleksander Nikolajewitsi krooni pär.p.
- 2) Käänla-fuu 26. päawal. Suurewürsti ja Kroonipärija Aleksander Aleksandrowitsi sündimise päaw.
- 3) Jüri-fuu 17. päawal. Suure Keisri ja kõige Wene-riigi Walitseja Aleksandri Nikolaewitsi sünd. p.
- 4) Heina-fuu 22. päawal. Meie Keiserina Maaria Aleksandrowna nime päaw.
- 5) Heina-fuu 27. päawal. Meie Keiserina Maaria Aleksandrowna sündimise päaw.
- 6) Leikuse-fuu 26. päawal. Meie Keisri Aleksandri Nikolaewitsi kroonimise päaw.
- 7) Leikuse-fuu 30. päawal. Meie Kõrge Keisri Aleksandri Nikolajewitsi nime päaw.
- 8) Leikuse-fuul 30. päawal. Suurewürsti ja Kroonipärija Aleksander Aleksandrowitsi nime päaw.

Sel aastal näitab tunnipaß.

1. Januaryl 9 minutit tunnikellast tagasi.

1. Weebruaryl 15 min. — —

1. Märtsil 10 minutit — —

1. Aprillil tunnikellaga ühte.

1. Mail 4 minutit tunnikellast etc.

1. Juunil tunnikellaga ühte.

1. Juulil 5 minutit tunnikellast tagasi.

1. Augustil 5 minutit — —

1. Septembril 4 minutit tunnikellast etc.

1. Oktobril 14 minutit — —

1. Nowembril 15 min. — —

1. Deetsembril 6 min. — —

Kaks ristikest (**) näbala päawa arwu-numri ees tähendawad, et on kiriku- eht kroonu-püha, mis kirikus pühitsetakse; üks ainus (*) tähendab, et on mälestuse p., mis kirikus ei pühitseta, aga mil kohut ja kooli ei peeta.

Aasta algamine.

Sel kuul on

Jaauar.

1.
Elukätti liigutusel
Saime wana aastat matma,
Ehk on sõmer liigutusel:
Mis meil? kipub silmi fatma?

Nädalad ja nädala-pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
------------------------------	--------	---------------------------

Neäri p.	Kristuse ümberleikamisest.	Euul. 2, 21.
**1 Kesknäd.	Neäri - pääw.	Külmad
2 Neljap.	Nabel, Set	ilmad.
3 Reede	Genof	Selge.
4 Laup.	Metusala	
Pühap. p. Neäri p.	Jeesus põgeneb Egiptuse maale. Mat. 2, 13—23.	
5 Pühap.	Siimeon	Udune.
**6 Esmasp.	3 Kuninga p.	Lumesadu.
7 Teisip.	Melfior	
8 Kesknäd.	Errart	
9 Neljap.	Kaspar	2, 13' homm.
10 Reede	Paawli pääw.	Luisfab.
11 Laup.	Higinus	

1. Püh. p. 3. Kuning. p. — 12 aastane Jeesus templis. Euul. 2, 41—52.

12 Pühap.	Rein	Selge.
13 Esmasp.	Hilarius	
14 Teisip.	Robert	Kange külm.
15 Kesknäd.	Weeliks	

31 pääwa.

Neäri - kuu.

16 Neljap.	Erzman	3, 17' homm.
17 Reede	Tõnise pääw.	Udune.
18 Laup.	Grain	

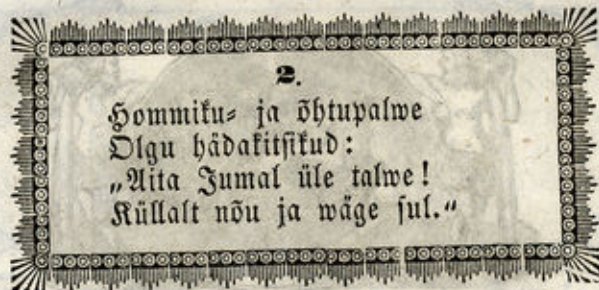
2. Püh. p. 3 Kün. p. — Pulmad Kaana linnas. Joann. 2, 1—11.

19 Pühap.	Saara	Euul.
20 Esmasp.	W a a b. S e b a s t.	Selge.
21 Teisip.	Agnet	
22 Kesknäd.	Wintsent	6, 43' õhto.
23 Neljap.	Emerentsia	Külmad
24 Reede	Timoteus	
25 Laup.	Paawli ümb.	ilmad

3. Püh. p. 3 Kün. p. — Pealikust Kapernaumas. Matt. 8, 1—13.

26 Pühap.	Hans	Kange tuul.
27 Esmasp.	Krisostomus	Udune.
28 Teisip.	Kaarel	
29 Kesknäd.	Saamuel	Sula.
30 Neljap.	Ludowika	3, 41' õhto.
31 Reede.	Polikarpus	Külmetab.

1 Jaauarit tõuseb päike: E. 8, 41 m., läh. alla: E. 3, 37 m.
11 — — — — — 8, 26 — — — — — 3, 59 —
21 — — — — — 8, 5 — — — — — 4, 23 —

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
---------------------------	--------	------------------------

1 Laup.	Brigita	Selge.
---------	---------	--------

4. p. p. 3 Kun. p. — Jeesus ähwardab tuult ja merd. Mat. 8, 23—27.

* 2 Pühap.	Küünla p. Maarja p.	Udune.
3 Esmasp.	Hanna	
4 Teisip.	Beronika	Lume sadu.
5 Keisnäd.	Uagate	Heitlik ilm.
6 Neljap.	Beerent	
7 Reede	Rikart	6, 53' õhto.
8 Laup.	Saalomon	Luisko.

5. p. p. 3 Kun. p. — Umbrohust niso sees. Mat. 13, 24—30.

9 Pühap.	Upolonius	Parajad
10 Esmasp.	Paulina	talwised
11 Teisip.	Karolina	
12 Keisnäd.	Güwrosina	ilmad.
13 Neljap.	Beeninga	
14 Reede	Walentin	1, 51' õhto.

15 Laup.	Israael	Lumesadu.
----------	---------	-----------

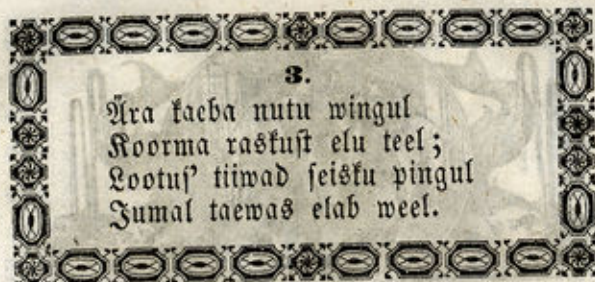
9 p. e. Krist. ülest. p. — Töötegiad wiinamäel. Mat. 20, 1—16.

16 Pühap.	Juula	Pääwa paiste.
17 Esmasp.	Konstantia	
18 Teisip.	Konfordia	Miisked
**19 Keisnäd.	Susanna Keisri h. troni p.	ilmad.
20 Neljap.	Güfariu	
21 Reede.	Ell	7, 30' homm.
22 Laup.	Peetri pääw	

8. p. e. Krist. ülest. p. — Külwajast. Luul. 8, 4—15.

23 Pühap.	Ischt	Selge.
24 Esmasp.	Madise pääw	
25 Teisip.	Wiktor	Udune.
**26 Keisnäd.	Restor Trooni p. sünb. p.	Kantsakas.
27 Neljap.	Klaudius	
28 Reede	Justus	Sula.

1 Weebruaril tõuseb päike: k. 7, 42m., läh. alla: k. 4, 50 m.
 11 — — — — — 7, 16 — — — — — 5, 13 —
 21 — — — — — 6, 48 — — — — — 5, 37 —

3.

Ara kaeba nutu wingul
 Koorma raskust elu teel;
 Lootus' tiivad seisku pingul
 Jumal taewas elab weel.

Nädalad ja nädalapääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
-----------------------------	--------	---------------------------

1 Laup. | Albinus | ☉ 10, 33' homm.

Paastu Pühap. — Kristuse kannatamised. Luut. 18, 31—43.

2 Pühap. | Lowisa | Pehme tuul.

3 Esmasp. | Kunigunda | Pilwine.

4 Teisp. | Wastla pääw | Lumesadu.

5 Keisnäd. | Tuha pääw |

6 Neljap. | Gotwrid | Udune.

7 Reede | Perpetua |

8 Laup. | Esiptian | kew. h. f. 3, 19' d.

1. Pühap. paastus. Kristust kiusatakse. Mat. 4, 1—11.

9 Pühap. | Prudentius | ☉ 7, 41' homm.

10 Esmasp. | Mikeus | Selge.

11 Teisp. | Konstantin |

**12 Keisnäd. | Walwe pääw | (1. Kwatember.)

13 Neljap. | Ernst | Wagane ilm.

14 Reede | Matilde |

15 Laup. | Luugus | ☉ 11, 20' õhtu.

2. Pühap. paastus. Kananea-maa naene. Mat. 15, 21—28.

16 Pühap. | Gaabriel | Udune.

17 Esmasp.	Truuta	Selged ilma
18 Teisp.	Patritsius	
19 Keisnäd.	Joosep	fesed.
20 Neljap.	Rubert	
21 Reede	Benedikt	
22 Laupääw	Rahwael	☉ 10, 35' õht.

3. p. paastus. Kristus ajab kurja waimu wälja. Luut. 11, 14—28

23 Pühap.	Leowil	Udune.
24 Esmasp.	Kasimir	
*25 Teisp.	Paasto Maarja p.	Räntsakas.
26 Keisnäd.	Maanuel	
27 Neljap.	Kustaw	Tuul.
28 Reede	Kiideon	Pilwine.
29 Laupääw	Wiliipina.	

4. p. paastus. Kristus sündab 5000 meest. Joann. 6, 1—15.

30 Pühap.	Udonis	Lumesadu.
31 Esmasp.	Loots	☉ 3, 34' homm.

1. Märtsil tõuseb päike: f. 6, 24 m., läh. alla: f. 5, 59 m.

11. — — — — 5, 53 — — — — 6, 21 —

21. — — — — 5, 26 — — — — 6, 44 —

4.
Kewadine lehmus furnab
Lojufid ja inimest,
Tõbi rohkemalte surmab,
Kus ei leiba palust.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Teisip.	Teodora	Pääwa paiste
2 Keßnäd.	Teodosia	ja soe.
3 Neljap.	Berdinand	Udune.
4 Keede	Ambrosius	
5 Laup.	Maxim	

5. p. paastus.	Jeesust wisatakse kividega.	Joann. 8, 46—59.
6 Pühap.	Rölestin	Selge.
7 Esmasp.	Aaron	☾ 4, 53' õht.
8 Teisip.	Voogislaus	Wilu tuul.
9 Keßnäd.	Esfiel	Pilwine.
10 Neljap.	Toots	Wihmasadu.
11 Keede	Herman	
12 Laup.	Juulius	

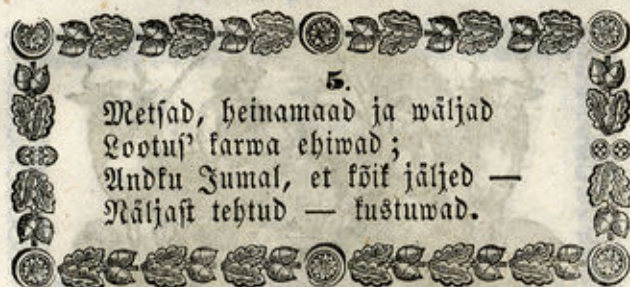
6. p. paastus.	Kristuse sisesõitmisest.	Mat. 21, 1—9.
**13 Pühap.	Palmi puude p.	Selge.
14 Esmasp.	Tiburtius	☾ 8, 8' homm.
15 Teisip.	Obadias	Tormab.

16 Keßnäd.	Karistus	Hea ilm.
**17 Neljap.	Suur Neljap.	Keisri h. sünd. p.
**18 Keede	Suur Keede	Selge.
*19 Laup.	Tiimon	

Eihawete Püha. — Kristuse ülestõusmisest.		Mark. 16, 1—8.
**20 Pühap.	1. Eihawete p.	Udune.
**21 Esmasp.	2. Eihawete p.	☾ 3, 27' õht.
*22 Teisip.	Raajus	Pääwa paiste
*23 Keßn.	Jüri pääw	ja tuul.
*24 Neljap.	Albert	Udune.
*25 Keede	Markuse pääw	
*26 Laup.	Etseias	

1. p. p. ülest. p. — Kinnipanub uksest. Joann. 20, 19—31.		
27 Pühap.	Anastasiu	nädal.
28 Esmasp.	Teresia	
29 Teisip.	Raimund	
30 Keßnäd.	Grastus	
		☉ 5, 54' õht. Segane.

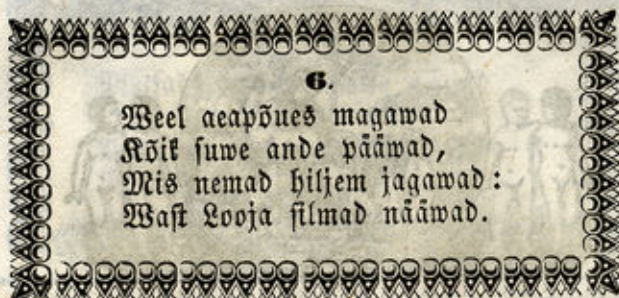
1. Aprilil tõuseb päike: k. 4, 55 m., läh. alla: k. 7, 6 m.
11. — — — — — 4, 28 — — — — — 7, 28 —
21. — — — — — 4, 2 — — — — — 7, 51 —

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Neljap.	Wolbri pääw	3. fülwi Kaunis soe. Wilu tuul.
2 Reede	Siigismund	
3 Laup.	† leidmise p.	
2. p. p. ülest. p. — Hea karjane. Joann. 10, 12—16.		
4 Pühap.	Lorentina	nädal. 3. fülwi Selge. 11, 17' õhto.
5 Esmasp.	Kottard	
6 Teisip.	Diitrik	
7 Keisnäd.	Setta	7. fülwi Soo ja udune ilm.
8 Neljap.	Laus	
*9 Reede	Rigula pääw.	
10 Laup.	Kordian	
3. p. p. ülest. p. — Üürifese aea pärast. Joann. 16, 16—23.		
11 Pühap.	Pankratsius	nädal. 6. fülwi Wahel saab wihma. 5, 10' õhto.
12 Esmasp.	Reero	
13 Teisip.	Serwaatsius	
14 Keisnäd.	Kristjan	6. fülwi Hea ilm.
15 Neljap.	Peregrinus	
16 Reede.	Sohwia	

17 Laup.	Herbert		Udune.	
4. p. p. ülest. p. — Kristuse araminemiseft. Joann. 16, 5—15.				
18 Pühap.	Cerif	nädal. 5. fülwi	Heitlikud	
19 Esmasp.	Wiliip		ilmad.	
20 Teisip.	Wlorian		☾ 9, 8 homm.	
21 Keisnäd.	Triino		Wihmasadu.	
22 Neljap.	Emilia			
23 Reede	Leontine			
24 Laup.	Esther			
5. p. p. ülest. p. — Sigeft palumiseft. Joann. 16, 23—30.				
25 Pühap.	Urbani pääw	nädal. 4. fülwi	Selge.	
26 Esmasp.	Eduard		Segane.	
27 Teisip.	Ambrosius		☾ 5, 39' homm.	
28 Keisnäd.	Wlorian			Müristab.
**29 Neljap.	Taewa minem.			
30 Reede	Wiigand			
31 Laup.	Wlode			
1. Mail tõuseb päike: £. 3, 39 m., läh. alla: £. 8, 13 m.				
11.	— — — — —	3, 20 — — — — —	8, 33 —	
21.	— — — — —	3, 5 — — — — —	8, 51 —	

6.
Beel aeapdus magawad
Kõik suwe ande pööwad,
Mis nemad hiljem jagawad:
Wast Looja filmad nääwad.

Nädalad ja nädala pööwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
------------------------------	--------	---------------------------

6. p. p. ülest. p. — Noemustaja. Joann. 15, 26—16, 4.

1 Pühap.	Kotshalk	näd.	Udune.
2 Esmasp.	Emma	1. filloi	
3 Teisip.	Eiiso	2. filloi	Wihmasadu.
4 Kestnäd.	Widrika	3. filloi	4, 2' homm.
5 Neljap.	Boniwatius	4. filloi	Selge.
6 Reede	Artus	5. filloi	
7 Laup.	Lufretsia	6. filloi	

Neli pühi. — Pühast Waimust. Joann. 14, 23—31.

**8 Pühap.	Neli pühi	näd.	Soe ilm.
**9 Esmasp.	Teine pühi	1. filloi	Suow. h. k. 11, 51' h.
10 Teisip.	Blawius	2. filloi	(2. Kwatember.)
11 Kestnäd.	Barnabas	3. filloi	3, 25' homm.
12 Neljap.	Eina	4. filloi	Palaw.
13 Reede	Tobias	5. filloi	
14 Laup.	Tetlohw	6. filloi	

Kolmaino Jumala p. — Jeesus ja Nikodemus. Joann. 3, 1—15.

15 Pühap.	Wiido		Pilwine.
-----------	-------	--	----------

16 Esmasp.	Justina	näd.	Müristab.
17 Teisip.	Nikander	1. filloi	Sahe tuul.
18 Kestnäd.	Homer	2. filloi	2, 33' homm.
19 Neljap.	Kert	3. filloi	
20 Reede	Wloorian	4. filloi	
21 Laup.	Rahel	5. filloi	

1. p. p. 3. a. J. p. — Nikas mees ja Laatsarus. Luuk. 16, 19—31.

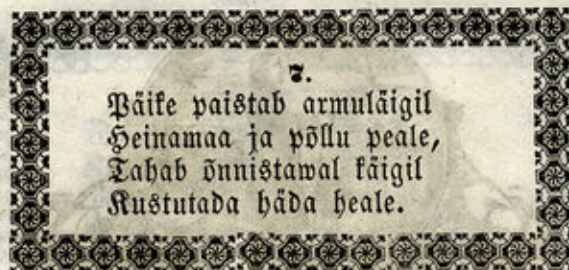
22 Pühap.	Tiit	näd.	Ilusad
23 Esmasp.	Basilius	1. filloi	ilmad.
**24 Teisip.	Jaani pööw	2. filloi	Udune.
25 Kestnäd.	Wio	3. filloi	3, 25' õht.
26 Neljap.	Jeremias	4. filloi	
27 Reede	7 magajade pööw	5. filloi	
28 Laup.	Joosua	6. filloi	

2. p. p. 3. a. J. p. — Suurest õhtu sõdamaaeast. Luuk. 14, 16—24.

*29 Pühap.	Petri Paawl. pööw		Selge.
30 Esmasp.	Paawli mället. pööw		

1. Juunil tõuseb päike: k. 2, 56 m., läh. alla: k. 9, 3 m.

11.	—	—	2, 55	—	—	9, 8
21.	—	—	3, 2	—	—	9, 6

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Teisip.	Leobald	Range palaw. ☾ 8, 35' homm.
2 Keisnäd.	Heina, Maaria p.	
3 Neljap.	Kornelius	
4 Reede	Ulrik	
5 Laup.	Anselm	
3. p. p. 3. a. J. p. — Arakadunud lambast. Kuul. 15, 1—10.		
6 Pühap.	Norbertus	Segane.
7 Esmasp.	Demetrius	
8 Teisip.	Kilian	Müristamise vihma.
9 Keisnäd.	Annikas	
10 Neljap.	7 wennaste pääw	☾ 3, 41' õht.
11 Reede	Udelheid	
12 Laup.	Hindrik	
4. p. p. 3. a. J. p. — Olge armulised. Kuul. 6, 36—42.		
13 Pühap.	Mareti vääw	Soe ja ilus
14 Esmasp.	Bonavent	
15 Teisip.	Upstl. lahkum.	ilm.
16 Keisnäd.	Hermine	Udune.

17 Neljap.	Aleksius	Wihmasadu.
18 Reede	Rosina	
19 Laup.	Haraldus	☾ 6, 53' õhto.
5. p. p. 3. a. J. p. — Rohkest kala-saagist. Kuul. 5, 1—11.		
20 Pühap.	Elias	Segane.
21 Esmasp.	Daaniel	
**22 Teisip.	Maaria Magd. p. Keiserina nime p.	Pitse ja wihm.
23 Keisnäd.	Dskar	Tähe tuul.
24 Neljap.	Kristina	Selge ja soe.
25 Reede	Jaakobi pääw	
26 Laup.	Anna	☾ 11, 55' õhto.
6. p. p. 3. a. J. p. — Wariseride õigusest. Mat. 5, 20—26.		
**27 Pühap.	Marta Keiserina sünd. p.	Pilwine.
28 Esmasp.	Pantalon	
29 Teisip.	Olewi pääw	Wihmasadu.
30 Keisnäd.	Rosalie	
31 Neljap.	Kristwrid	Ilus ilm.

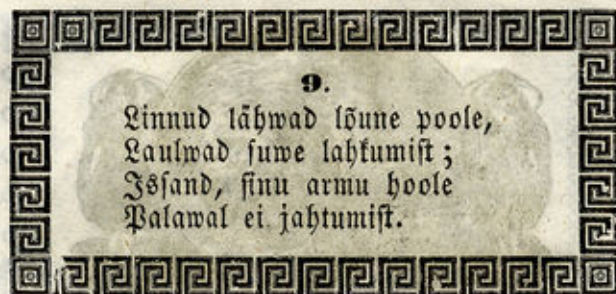
1. Juulil tõuseb päike: k. 3, 16 m., läh. alla: k. 8, 52 m.
 11. — — — — — 2, 35 — — — — — 8, 36 —
 21. — — — — — 3, 56 — — — — — 8, 15 —

8.
Loomus, sinu armu rinnad
Rohkel andel tilguwad:
Leiba saawad külad, linnad,
Silmad tänul tilguwad.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Reede	Peetri wang. ol.	Rufki leikus.
2 Laup.	Hannibal	2, 27' õht.
7. p. p. 3. a. J. p. — 4000 mehe söötmisest. — Mark. 8, 1—9.		
3 Pühap.	August	Selged
4 Esmasp.	Dominikus	ilmad.
5 Teisip.	Dswald	Pilwine.
*6 Reiknäd.	Krist. äraselet. p.	Bihmasadu.
7 Neljap.	Tõno	
8 Reede	Gottlieb	
9 Laup.	Romanus	
8. p. p. 3. a. J. p. — Wale-prophetidek. Mat. 7, 15—23.		
10 Pühap.	Lauritsa p.	6, 11' homm.
11 Esmasp.	Diga	Selge.
12 Teisip.	Klaara	Udune.
13 Reiknäd.	Made	Soe ilm.
14 Neljap.	Eusebius	
*15 Reede	Ruki Maar. p.	

16 Laup.	Tisak	Segane.
9. p. p. 3. a. J. p. — ülekohtusest majapidajast. Luut. 16, 1—9.		
17 Pühap.	Henning	Wilu tuul.
18 Esmasp.	Helena	9, 45' homm.
19 Teisip.	Seebald	Wäga sojad
20 Reiknäd.	Bernhart	ilmad.
21 Neljap.	Rut	Tahe tuul.
22 Reede	Wilibert	
23 Laup.	Safarias	
10. p. p. 3. a. J. p. — Jerusalemma ärarikimisest. Luut. 19, 41—48.		
24 Pühap.	Pärtli pääw	Heitiif ilm.
25 Esmasp.	Ludwik	7, 54' homm.
**26 Teisip.	Natalie Keisri h. kroon. p.	Wilu wihm
27 Reiknäd.	Sephart	ja tuul.
28 Neljap.	Augustine	Selge.
*29 Reede	Taani pea mah. p.	
**30 Laup.	Aleksander Keisri h.n.p.	
11. p. p. 3. a. J. p. — Wariserist ja tõlnerist. Luut. 18, 9—14.		
31 Pühap.	Rebeka	11, 10' õht.
1. Augustil tõuseb päike: k. 4, 19 m. läh. alla: k. 7 49 m.		
11. — — — — 4, 41 — — — — 7, 22 —		
21. — — — — 5, 4 — — — — 6, 55 —		

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Esmasp.	Ekidius	Ühetasased
2 Teisip.	Elisa	
3 Keisnäd.	Berta	
4 Neljap.	Meus	sojad ja ilusad
5 Reede	Natanael	ilmad.
6 Laup.	Magnus	

12. p. p. 3. a. J. p. — Kurbist ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.

7 Pühap.	Regina	☉ 10, 28' õht.
8 Esmasp.	Maaria sündim. p.	
9 Teisip.	Pruuno	
10 Keisnäd.	Liina	Heitlik.
11 Neljap.	Kerard	Süg. h. 2, 15' h.
12 Reede	Siirus	
13 Laup.	Amatus	Selge taewas.

13. p. p. 3. a. J. p. — Preester ja Saamaria-meis. Luut. 10, 23—37.

*14 Pühap.	Risti ülend. p.	Pilwine.
15 Esmasp.	Rifodemus	

16 Teisip.	Viina	☉ 10, 57, õht. (3. Kwatember.)
17 Keisnäd.	Josepina	
18 Neljap.	Lõnts	Päwa: soe.
19 Reede	Lints	
20 Laup.	Saana	

14. p. p. 3. a. J. p. — Kümnest pibalitõbiseft. Luut. 17, 11—19.

21 Pühap.	Mateuse pääw	Wähe tuul.
22 Esmasp.	Moorits	
23 Teisip.	Hoofea	☉ 4, 6' õht.
24 Keisnäd.	Joann. saamise p.	
25 Neljap.	Kleowas	Udune.
*26 Reede	Joann. õpet. p.	Wihmasadu.
27 Laup.	Udolphw	

15. p. p. 3. a. J. p. — Mammonast. Mat. 6, 24—34.

28 Pühap.	Werner	Pääwa paiste.
*29 Esmasp.	Mihkli pääw	
30 Teisip.	Hironimus	☉ 11, 49' homm.

1. Septembril tõuseb päike: k. 5, 28 m., läh. alla: k. 6, 23 m.

11.	—	—	—	5, 49	—	—	—	5, 55	—
21.	—	—	—	6, 11	—	—	—	5, 26	—

10.

Wiluks kait ja hiljaks läind,
Karjamaadel luusib udu,
Läbi lepinkuteist käind
Kurwa lahsumise tudu.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
*1 Reſtnäd.	Maaria k. ja eesp.	Heitlikud ilmad.
2 Neljap.	Wolrat	
3 Reede	Prants	
4 Laup.	Luiſa	
16. p. p. 3. a. J. P. — Raini-linna ſurnuſt. Kuul. 7, 11—17.		
**5 Pühap.	Leikufe Püha.	Udune.
6 Esmasp.	Luiſa	Äffilised tuled.
7 Teiſip.	Jairuſ	
8 Reſtnäd.	Saamuel	
9 Neljap.	Jaak	
10 Reede	Arwid, Mai	Seletab.
11 Laup.	Burkhardt	Pilwine.
17. p. p. 3. a. J. P. — Bee-tõbiſeſt. Kuul. 14, 1—11.		
12 Pühap.	Walwriid	Wihmaſadu.
13 Esmasp.	Tereſia	
14 Teiſip.	Kai	
15 Reſtnäd.	Hedwig	
16 Neljap.	Teekla	€ 10, 21' hom.

17 Reede	Dolop	Udune.
18 Laup.	Luukase pääw	
18. p. p. 3. a. J. p. — Suuremast käsust. Mat. 22, 34—46.		
*19 Pühap.	Luteruse õige usu ülešwõtm. p.	Wihmased
20 Esmasp.	Belisias	ilmad.
21 Teisip.	Ursel	Seletab.
*22 Reſtnäd.	Kaasani p. Maarja p.	● 1, 22' hom.
23 Neljap.	Sewerin	
24 Reede	Hortensia	Pilwine.
25 Laup.	Krispin	
19. p. p. 3. a. J. p. — Alwatud inimesest. Mat. 9, 1—8.		
26 Pühap.	Umandus	Lumesadu.
27 Esmasp.	Kapitolin	
28 Teisip.	Siimon Juudas	Wäga heitlik.
29 Reſtnäd.	Hels	● 4, 42' hom.
30 Neljap.	Uſſalon	
31 Reede	Wolhwgang	

1. Oktobril tõuſeb päike: E. 6, 34 m. lah. alla: E. 4, 57 m.
11. — — — — — 6, 56 — — — — — 4, 30 —
21. — — — — — 7, 21 — — — — — 4, 5 —

11.

Surmawilul tuleb talw,
Kus on teie ilud, metsad?
Wälja andest paisub salw,
Veinal seiswad kõrre otsad.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Laup.	Pühade pääw	Selge ilm.

20. p. p. 3. a. J. p. — Pulma riidest. Mat. 22, 1—14.

2 Pühap.	Hingede pääw	Külmetab.
3 Esmasp.	Tüülemann	Lumesadu.
4 Teisip.	Dto	Udune.
5 Keisnäd.	Lota	☉ 9, 5' homm.
6 Neljap.	Leonard	
7 Reede	Enno	
8 Laup.	Brits	

21. p. p. 3. a. J. p. — Kuninga-mehe poeasf. Joann. 4, 47—54.

9 Pühap.	Teodor	Selge.
10 Esmasp.	Martin Luter	Udune.
11 Teisip.	Martin piiskop	Räntsakas.
12 Keisnäd.	Joonaš	☉ 8, 1' õhto.
13 Neljap.	Eugen	
14 Reede	Wriidrif	
15 Laup.	Leopold	

22. p. p. 3. a. J. p. — Kawalast sulaseft. Mat. 18, 23—35.

16 Pühap.	Dtomar	Heitlikud
17 Esmasp.	Huugo	ilmad.
18 Teisip.	Eera	
19 Keisnäd.	Elisabet	Külm tuul.
20 Neljap.	Namos	
*21 Reede	Maaria ohw. pääw	☉ 12, 28' l. a.
22 Laup.	Kristina	

23. p. p. 3. a. J. p. — Kohtu rahast. Mat. 22, 15—22.

**23 Pühap.	Surnute püha	Lumesadu.
24 Esmasp.	Joofias	Sula.
25 Teisip.	Katrina pääw	Räntsakas.
26 Keisnäd.	Konrad	Külmetab.
27 Neljap.	Paabo	☉ 12, 58' homm.
28 Reede	Künter	
29 Laup.	Swart	

1. Kristuse tulew. p. — Kristuse sielsoitumiseft. Mat. 21, 1—9.

30 Pühap.	Andrese pääw	Udune.
-----------	--------------	--------

1. Novembril tõuseb päike: k. 7, 47 m., läh. alla: k. 3, 41 m.					
11. — — — — —	8, 9 — — — —	3, 23 — — — —			
21. — — — — —	8, 29 — — — —	3, 10 — — — —			

12.

Üks aasta on nüüd mööda läinud,
Sest andkem tänu Jumalal!
Täi teed, mis jalg on ära käinud,
Meid wiinud hana ligimal'.

Nädalad ja nädala pääwad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Esmasp.	Urend	Lumesadu.
2 Teisip.	Kärna	
3 Keisnäd.	Koola	Luiskab ja
4 Neljap.	Barba	külm.
5 Reede	Sabina	
6 Laup.	Rigula p.	Selge.

2. Kr. tulem. p.	—	Wiimse pääwa tähtedest.	Euk. 21, 25—36.
7 Pühap.	Anton	☉ 1, 37' homm.	
8 Esmasp.	Maaria saam. p.		
9 Teisip.	Juhum	Talwe h. 8, 10' d.	
10 Keisnäd.	Juudit		
11 Neljap.	Woldemar	Pehmed	
12 Reede	Tiili	ilmad.	
13 Laup.	Luutsia		

3. Kristuse tulem. p. — Joannes wangi-tornis. Mat. 11, 2—10.

14 Pühap.	Rikafius	☉ 4, 20' homm.
15 Esmasp.	Johanna	Paras külm.

16 Teisip.	Albina	
17 Keisnäd.	Hinno	(4. Kwatember.)
18 Neljap.	Kristohw	Läheb
19 Reede	Lot	külmemaiks.
20 Laup.	Abraham	

4. Kristuse tulem. p. — Joannese tunnistus. Joann. 1, 19—28.

21 Pühap.	Tooma pääw	☉ 1, 52' homm.
22 Esmasp.	Beata	Kange külm.
23 Teisip.	Tohwer	
24 Keisnäd.	Adam, Gewa	Udune.
**25 Neljap.	1. Jõulu p.	Pehmed
**26 Reede	2. Jõulu p.	ilmad.
*27 Laup.	Ewang. Joann.	

Pühap. p. Jõulu p. — Simeon ja Hanna. Euk. 2, 23—40.

28 Pühap.	Süüta laste pääw	☉ 10, 49' õht.
29 Esmasp.	Noa	Udune
30 Teisip.	Daawid	
31 Keisnäd.	Silwester	Lumesadu.

1. Deetsembril tõuseb päike: t. 8, 44 m., läh. alla: t. 3, 5 m.
11. — — — — — 8, 51 — — — — — 3, 6 —
21. — — — — — 8, 52 — — — — — 3, 18 —

Meie suure Wene-Keisri suguwõsa.

Aleksander II. Nikolajewits, kõige Weneriigi Ülemwalitseja ja Keiser, ka Pohla-maa Kuningas, on sündinud 17. Aprillil 1818, saab 51 aastat wanaks.

Maaria Aleksandrowna, Keiserina, Hesseni Suurehertsogi tütar, sünd. 27. Jul. 1824, saab 45 aast. wan.

Nende lapsed:

1. Aleksander Aleksandrowits, Suurwürst ja Weneriigi auufärje pärija, sünd. 26. Weebr. 1845. Tema abikaasa: Maaria Weodorowna, Suurwürstina, Daani kuningaga tütar, sünd. 14. Nowembril 1847. — Nende poeg: Nikolai Aleksandrowits, sünd. 6. Mail 1868.
2. Wladimir Aleksandr., Suurwürst, s. 10. Aprillil 1847.
3. Aleksei Aleksandr., Suurwürst, s. 2. Januaril 1850.
4. Maaria Aleksandrowna, Suurwürstina, sünd. 5. Okt. 1853.
5. Sergei Aleksandrowits, Suurwürst, s. 29. Aprillil 1857.
6. Pawel Aleksandrowits, Suurwürst, sünd. 21. Septembril 1860.

Õnna kadund suure Keisri Nikolai I. lapsed:

- a) Konstantin Nikolajewits, Suurwürst, sündinud 9. Septembril 1827. Tema abikaasa: Aleksandra Jofepowna, Suurwürstina, Saksen-Altenburgi Hertsogi tütar, sündinud 26. Juunil 1830.

Nende lapsed:

- 1) Nikolai Konstantinowits, Suurwürst, on sündinud 2. Weebruari 1850. 2) Olga Konstantinowna, Suurwürstina, sündinud 22. Augustil 1851.
 - 3) Weera Konstantinowna, Suurwürstina, sünd. sel 4. Weebruari 1854. 4) Konstantin Konstantinowits, Suurwürst, sünd. sel 10. Augustil 1858.
 - 5) Dmitri Konstantinowits, Suurwürst, sündinud 1. Juunil 1860. 6) Wjatseslaw Konstantinowits, Suurwürst, sünd. 1. Juulil 1862.
- b) Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 27. Juul. 1831. Tema abikaasa: Aleksandra Petrowna, Suurwürstina, Holstein-Oldenburgi Prints tütar, sünd. 1. Mail 1838.

Nende lapsed: 1) Nikolai Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 6. Nowembril 1856. 2) Peter Nikolajewits, Suurwürst, sündinud 10. Januaril 1864.

c) Mihael Nikolajewits, Suurwürst, sünd. 13. Oktob. 1832. Tema abikaasa: Olga Weodorowna, Suurwürstina, õnna Baadeni Suurehertsogi tütar, sünd. 8. Septembril 1839. — Nende lapsed:

- 1) Nikolai Mihailowits, Suurwürst, sündinud 14. Aprillil 1859. 2) Anastasia Mihailowna, Suurwürstina, sündinud 16. Juulil 1860. 3) Mihail Mihailowits, Suurwürst, on sünd. 4. Oktob. 1861.
 - 4) Georg Mihailowits, Suurwürst, sünd. 11. Aug. 1863.
 - 5) Aleksander Mihailowits, sünd. 1. Aprillil 1866.
- d) Maaria Nikolajewna, Suurwürstina, Hertsogi Maksimiliani Leichtenbergi lest, sünd. 6. Augustil 1819.

Tema lapsed:

- 1) Maaria Maksimilianowna Romanowska, Keiserlik Printsess, sünd. 4. Okt. 1841. Laulatud 1863. — Baadeni Prints Wilhelmiga, sünd. 1829. 2) Nikolai Maksimilianowits Romanowski, Keiserl. Prints, sünd. 23. Juulil 1845. 3) Eugenia Maksimilianowna Romanowska, Keis. Printsess, sünd. 20. Märtsil 1845. 4) Eugen Maksimilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 27. Jan. 1847. 5) Sergei Maksimilianowits Romanowski, Keis. Prints, sünd. 8. Deets. 1849. 6) Georg Maksimilianowits Romanowski, Keiserl. Prints, sünd. 17. Weebr. 1852.

e) Olga Nikolajewna, Suurwürstina, sündinud 30. Augustil 1822. Laulatud Württembergi kuningaga Kaarl Wridrif Aleksandriga, sündinud 22. Webruaril 1823.

Keisri tädi:

Õnna Suurwürsti Mihael Pawlowitsi lest Heelena Pawlowna, Suurwürstina, Württembergi Hertsogi tütar, on sündinud 28. Deetsemb. 1806.

Tema tütar: Katarina Mihaelowna, Suurwürstina, sünd. 16. Augustil 1827; laulat. 4. Weebruari 1851 Meissenburg-Strelitsi hertsogi Georgi abikaasaks, sünd. 30. Deetsembril 1823.

Eada-pidamise pääwad.

Neäri-kuul: 7. Rijas, 3 p. Tartus, suur saksa laat, 3 näd. Wörul, lina laat, 3 p. Orgital, 2 p. — 10. Haapsalus, 2 p. — 22. Raplas. 17. Koloweres, 2 p. 25. Pernus, lina ja hooste laat, 3 p. Wolmeris, 6 p. — 26. Reblastes, lina laat, 2 p. — 27. Rafweres, 2 p.

Küünla-kuul: 2. Valdisfis, 2 p. Willandis saksa laat, 8 p. Wörus, 1 p. — 6. Paides. — 4. Tartus, lina laat, 2 p. — 8. Walgas, lina l. 2 p. — 12. Audrus. Kuresaares, saksa laat, 10 p. — 15. Willandis, lina laat, 3 p. Wönnus, lina laat 2 p. Lihulas, 3 p. Rijas, hooste ja fauba laat, 8 p. — 22. Wörus, saksa laat, 8 p. — 25. Wolmeris, lina laat, 5 p. — 27. Lemsalis, lina laat, 2 p.

Paastu-kuul: 15. ja 16. Korkora mõisas, Kallaste küllas (Krašnagor) 2 p.

Jüri-kuul: 8. Willandis, 1 p. — 9. Wöbbsus. — 10. ja 11. Wöru linnas lojuste ja fauba laat, 2 p. — 19. ja 20. Allamusten (Krootusse mõisas) lojuste ja faubalaat.

Lehe-kuul: 1. Karilatses (Käbrimõisa), lojuste ja hooste laat, 2 p. — 9. Nigula laat, Wöbbsus, Rāpina kihelkonnas.

Jaani-kuul: 11. Wönnus, 8 p. — 16. Rafweres, 2 p. — 20. Paides, 1 p. — Rijas, 3 p. Tallinnas, saksa laat, 2 näd. — 22. Willandis, 1 p. — 20. Wörul, 1 p. — 27. Walgas. — 27. Tallinnas, willa laat, 8 p. — 29. Tartus, 2 p. 26. Tarwastu mõisas 1 p.

Heina-kuul: 2. Pernus, karja laat, 2 p. Karfsis. — 20. Rijas, willa laat, 3 p. — Pernus, saksa laat, 3 n. — 26. Wolmeris.

Leikuse-kuul: 7. Wörul — 10. Walgas. Lemsis. — 15. Helmes, 2 p. — 24. Kösse ja Rosimõisas. Pau-ritse laat, Moosetatsi mõisas. — 27. Wastfemoisas. — 28. Kilinga mõisas. — 30. Kaantfos.

Mihkli-kuul: 1. Torki mõisas, Jaama kihelk., Kuresaares 3 p. — 2. Absas, 2 p. Tammistee. — 4. Rāpinas, 2 p.

— 5. Sindis, 2 p. — 6. Taakerberas. — 8. Kassinas. Põlwa ja Rõuge kiriko juures. Abselis. Tartus, 3 p. Purnifus. — 10. Mönistes. Eldres. Paides, 2 p. Patsulas. — 13. Peraweres. — 14. Haapsalus, 2 p. Uudes mõisas, 3 p. — 15. Antsmõisas, 2 p. Kuresaares, 2 p. Põltsamaal, 2 p. Koorte ja Sallatsi mõisas. — 18. Audro mõis. — 19. Kirepis, 2 p. — 20. Wändras, 2 p. — 21. Sannas. Wolmeris. Valdisfis. — 22. Jõhwis. — 24. Lihulas, 1 p. Willandis ja Wörul, 2 p. — 26. Tallinnas, 3 p. Pernus, 2 p. Kuresaare linnas, lojuste ja hooste l. 3 p. — 29. Tartus, 3 p. Walgas. Mihkli kiriku juures. Reblastes, 3 p. Keilas. Rafweres. Kawanurme laat, Wastfettina kihelkonnas, 2 p. Jõeletmes, nädal pärast Mihklit.

Wiina-kuul: 1. Kuresaares, 3 p. Raplas. — 2. Wastmõisas, 2 p. — 4. Koloweres, 2 p. Pühajärwe m. — 5. Awinurme mõisa Lohusu külas fauba, lojuste ja hooste laat, 2 p. — 6. Lutsnifis. — 7. Wöbbsus. Tarwastus. Wörul, lina laat 3 p. — 9. Lemsis, 2 p. — 10. Rāo mõisas. — 13. Allagfiwmi m. Pahhe-kõrksi juures. — 15. Kuresaare l. 3 p. — 15. Puustiweres. — 16. Wönnus, 2 p. — 15. 16. Driful, 2 p. — 28. Wolmeris.

Talwe-kuul: 1. Tartus, 2 p. — 5. Paides, 2 p. — 10. Mustwee külas, 3 p. Wörul, 2 p. — 15. Wigalas, lina laat, 2 p. Woltweldi mõisas. — 20. Walgas, lina laat, 2 p. — 25. Willandis, lina laat, 3 p. Wolmeris, lina laat, 3 pääwa.

Jõulo-kuul: 5. Peraweres, lina laat. — 6. Wöbbsus. — 10. Wönnus, lina laat, 2 p. Rijas jõulu l. kunni 10. Neäri kuul. — 10. Paides, lina laat, 2 p. — 12. Merjamos. — 12. Pernus, 2 p. — 19. Reblaste mõisas, lina laat, 2 p. — 27. Walgas, saksa laat, 10 p.

Lühike juhatus aeamõõtmisest.

(Eõpetus.)

Saksamaa ewangeliumi usulised riigid wõtsiwad Gregoriani aeaarwu parandamist wast aastal 1700 wasta, nõnda et pärast 18. Weebruari üksteistkümmene pääwa forraga mahakustutati, ja 19. Weebruari asemel 1. Märts kirjutati. Aga lihawete pühade arwamisel, mis Gregoriani kalender kuude arwu järel rehkendab, wõtsid ewangeliumi usulised tähetundjate (Astronomide) määramise wiisi pruugiks. Et nüüd sesseläbi paikades, kus ewangeliumi usu ja katoligi rahwas üheskoos elas, aga nende Kristuse ülestõusmise püha mitte ühel ael ei peetud, segadusi tuli, sellepärast tegi kuulus Preisi kuninga Wiidrik II. aastal 1775 seadust, et ewangeliumi usuline rahwas katoligi usulistega lihawete pühade aega ühel wiisil pidid rehkendama: Lihawete pühad peawad üht wana seadust mõõda, mis kirjku ülemad Nikaia linna teinud, isa pärast kewadist pööripääwa ühel pühapäawal pühitsetud saama. Ja lihawete pühapäawaks peab se olema, mis pärast kewadise pööripääwa esimese täiskuu järel tuleb. Juhtub nimetatud täiskuu ühe pühapäawa peale, siis ei tohita teda mitte lihawete täiskuuks ehk lihawete raeaks panna, waid lihawete pühitsetakse wast nädal hiljemine.

Aga weel sellegi kirju rehnungiga ei saada igakord läbi, waid lihawete pühade aeg wõib wiimaks ka sellepärast muutmist leida, kui ta Juudarahwa Pasa-pühadega koku juhtub.

Muumi kitsuse pärast pidime minewal aastal kolm pääwa enne jõulut jutu lõpetama, mis meile tagajärel mitmelt poolt laia laituft kaela peale toonud. „Miks-pärast“ — küsivad mõned — „raiskate aega ja ruumi tühja asjadega, mis meie lugeda ega kuulda ei taha? Teie lorisete koolidest, talumaade ostmisest, majapidamisest ja sarnastest, kellega kalendril midagi tegemist ei ole, sest kes talukohta endale osta himustab, se saab teie juhutamisetä läbi, nõnda kui meie koolist igale poole wõiksimet asutada, kui tahaksime, ehk nende puudust leiaksime. Meil on palju ligemaid tallitust kui neid, esimesi peame warem korrale toimetama, pärast jääb koolide asutamiseks isa aega weel küllalt. Ütelge ise, kas kool täidab kõhtu, annab riideid selga, ehk kosutab rahakoti? Tema ei toimetata neist kolmest ühteainust, waid kulutab wanemaid pealegi, kes oma lapsi koolis lasewad wedeleda, senni kui nemad kodu tarbliku tööd wõiksiwad teha. Meie igapäawane majapidamine ja põldude harimine on meile isa isade põlwest juba tutawad, meie oskame neist enam kui teiesugused, kes ehk weel ial kät adra ega wifati külge ei ole pannud. Jutustagem parem sõherdusi asju, mis igaüks rõõmuga loeks ja kuuleks.“ Teised ütawad meile süüks, et mõisnikude poolt peame seisma ja sesseläbi rahwa õnne ja tulu filmast kautama. — Kolmas jagu kirjendab: „Ei se tõutatud pulmapidu ei kingi meie teile tänawu, teie tahtsite neist pikemalt kõneleda ja peate oma tõutust täitma!

Meie oleme sellepärast kalendri ostmud, et teadust saaksime, kuda teie pool pulmad peetakse?" — Rubage mulle paar sõnakest endale wabanduseks ja lahtjatele wastuseks rääkida. Talumaade ostmised lähewad meie pool wäga pikamiste edasi, ja kus neid wiimisel aeg osteti, leiti mõnikord wigadusi, mis awalikult ohtjate mõistuse puudust ilmutasid, sest et nemad parajat aega ei oskand tähele panna, waid nii kaua wiivitasi, kunni teised targemad wõidraht walbadeft tulid ja kõrgemat hinda pakusid, kui eisteks oli küsitud. Tahtis kohapidanik oma eesõigust hoides talu osta, siis pidi ta pakutut kõrgemat hinda maksma, ehk talust wälja astuma. Kõrwa tagant sügamine ja kahetsimine ei aitanud siin, sest et tema ise seda oli teinud. — Sellepärast olime minewal aastal mõne sõna juba rääkinud, mis kahju rumalast lootusest sünnib, kus mõningad armawad päris kotte maksuta saama. — Võib olla, et teie pool, tundmata Udutüla sõber! koolideft rääkimine rahwale meelepahandust sünnitab, ja neil säherdusi tühjalist asutamist weel tarwis ei lähä, siis ei tohi meie nende pärast oma suud sulguda, sest et koidu pool sõrwa peal mitmes kohas inimest elab, kellel kibedamat igatsust ei ole, kui et meie rahwa koolid parema joonele saaksid minema. Meie wanemad, wanemate wanemad ja nende eelkäijad wõisid omal aeg koolita läbi saada, sest et nende päiwil weel palju wahet ei tehtud nende wahel, kes adra ees ehk adra taga kõndis, waid sellega lepit: kui mõlemad oma osa tõmbasid, mis kurbas neile eteseadnud. — Müüd oleme meie juba teises põlwes priid, orja kütkest peastetud, Seaduse läbi meie kõik inimlikud digused täielikult

käte antud, ja kui meie neist tulu ei mõista wõta, siis on süü üksnes meie pool. Pimeuse kütkest peawad suurema rahwa osa waimud weel wangi, mispärast nemad pakutud õnnepuu wiljast osa ei oska saada. Kalender astub iga aasta mitme pèresse, kus muud aealehti ei peeta ega loeta, mis ei peaks tema siis omalt kohalt neist asjust rääkima, mis meie waimule niisama tarwis lähewad, kui toit ja riided meie kehale. Aga et waim kehast palju ülem on, sellepärast peame meie waimu ehteid muretsema, kui meie haritud rahwast mahajääda ei taha. Kolmandeks tuleb majapidamise ja põlluharimise kohta nimetada, et need meie päiwil halja oksale ei saa astuma, kes isa isade wiisi tahawad finni pidada, sest aeg sunnib meid kaa siin: Edasi! edasi! — Kes wiimaks mulle kingadesse püüdwad puistada, kui oleksin tänamuses kalendris neile Else pulmapidu tõutanud: tallawad järsku effiteed. Minewa aastase kalendri 52 lehe külle peal seisab: „Juhtume õnnekorral ükskord Else pulmapidudele, siis loodame neist palju pikemalt rääkida, sest sinna aegani on meie Gesticahwas wist juba nii kaugele saanud, et 8 ja 10 kopikase kalendriga enam ei lepi re.“ Kes neid sõnu teraselt tähelepanes loeb, leiab hõlpsalt, kuda ei tänamuseft ega tulewa aastaseft pulmadeft seal ei räägita, waid nende wõimalik siht määramata kaugusele ülesseati, kus ehk õnnekorral pulme wõiks juhtuda. Teiseks ei ole meil pisemat meelewalda, Else wägise mehele sundida, niisama wähe ise temale kosja minna! — „Peab Els siis wana tüdrukust hallitama?“ küsib mõni noormees, kes ise wiga parandama lähaks, kui tütarlaps teda arstiks peaks wõtma.

Meile koostan mina: Seisab Else lootus Hansu peal, siis ei ole mehele minijat temast loota, sest et ühe uuema sõda wäele antud Seaduse läbi soldatidel teenistuse aéal naise wõtmise luba ei anta; aga nii kaua kui üks inimene loom — noor ehk wana — siin elus liigub, ei tohita tema hallitamisest jutugi teha. Asjad wõiwad kül hallitada, aga ei mite elawad loomad. Niisama wähe wõib üks auuga wananenud tütarlaps jellel läbi hääbiße langeda, et tema mehele ei läinud, ehk et temale abielu põlwe loodud ei olnud. Jumalus ja südame toorus on igakord süüdlased, kui wanatüdruku nime kuskil sõimuks tõstetakse. Üks auuga wanaks saanud piiga on palju enam wäärt, kui paarkümmend noort lipakad, kes sabata tantsiwad, ehk wiimaks laulatamata naise põlwe lähawad, kui endistest sõbradest neid keegi õigusega tanukandjaks ei teinud. Meie wõime nende langemist kül kahetseda, ilma et meil luba oleks, neid rahwa ees awalikult tiutama minna. Niisugune tiutamine on juba seaduse läbi ära keelatud. Kaa ses tükis on, Jumalale tänu! ilmlif kohtu õigus endist wasta inimlikumaks läinud, kus neid wiletsaid efsijaid kolm pühapääwa järestifu kirikus hääbipinki sunniti istuma. Reid wana pimedama aea wiissi on uuemal aéal elukombedes awalikumaks tõusnud ristiuss kahandanud. Wida sügawamalt ilmlifud kohtud oma nõdrust tundma õpiwad, seda enam jätawad nemad mõnda nuhtlust ühe kõrgema kohtuniku käte, kelle filmad sügawamale tungiwad. Püüdgem aga igaüks mõnusatamast enese ukse eest pühkida, enese südant walwada, siis lõpeb alaline kohtumõistmine ligemiste peale otsa.

Uga siin peame ohjad pingumalt pihusse wõtma, et ühte puhku jutustamise teelt kui juhiwitsata waner kōrwale ei pōrka, mis saaks muidu herra Laakmann Tartus ütlemata, kui kalendrisaba ühe poogna peale ei mahuks ja tema pōuase suwe pārast wist lisalehte ei raatsiks fulutada, nii wāhe kui lugeja kopikat rohkem hinda makssta.

Astugeme jõulu laupāäwa õhtul Warekse talusse, oodetut Hansu tulikut ja wastawõtmist waatama, kuhu Juhan Ulewainult oma noorifuga pühiks külalifeks oli tulnud, wanemate ja oodetut tutawa seltsis kallid päiwi pidama. Widewiku lõpul, kui parajalt tuld tupa hakati wõtma, jõudis armas Peeterburi külaline sinna. Tema wõida kül juba enne lõunat sõbradele jõuda, kui kodunt wasta saadetud küütmeeß teel kogemata temast ei oleks möōda sõitnud, kus Hans maantee ligidale ühte talusse astunud. — Rohkem kaks kümmend wersta edasi minnes, kuulnud Willem, et üks ***i wallast soldatiks läinud mees eile siin olnud. Ehk küütmeeß kül peale hobuse sõõtmist tagasi käänanud, ei saanud ta ommetegi warem Hansu kannule, kui 15 wersta enne kodu.

Teretamise filmapilk sigitas iga ühele rōõmupisaraib laugudele. Meed kasteptisid tõusewad wiimaks kõik udu kōmbel taewa poole, senni kui kurbtuse ja piina pisarad pōrmu pōue langewad. Onnelifud loomad, kellele elu eßimesi rohkem jaganud kui wiimseid! Kāt andmised ja ümber kaela langemised wiimatasid tüfikese aega, enne kui sõnad suus liifuma peasiwad; seal kuuldi küsimist rohkem kui üks suu jaksas wastada. — Mõned piigad seisawad, kōrwad kifik peas, himustatsid kuulda saada,

kuda teretamine Else ja Hansu wahel sündinud, kas nemad teine teisele kaela langenud, ehk uulte pidi ligistanud? — Selle küsimise peale wõime tõt mööda kosta: filma nähtawal ei tehtud üht ega teist. Kui ligi südamed neil sel filmapilgul seisiwad, jäi meile teadmata, sest et seda aga üks kõrgem film näha wõis; awalik teretamine ja läinud mite waksja wõrra käteandmisest kauge maha. Käed seisiwad kül tük aega kui ühteliimitud neil koos, ja wahtis üks paar filmi lahkest teise paari peale, kui tahaksid pisukeste afnate läbi otskohe südame põhja tungida ja kõik liikumised seal tähele panna. Ehk kül Hans praegu külma käest tulnud, läikis ommetegi tema filmist nii palju palawat, et Else põsed lõkendama ajas ja tema pikemalt Hansu filma ei usaldanud waadata, waid filmad pörandale maha löi. Siis tõmbas ta äkitsest, kui raskest unest ärkades, oma sõrmed Hansu pihust ja põgenes ema selja taha, otskui kulli ahwardamisest peasnud kanapoeg eide tiima alla warjule poeb. Hans kostis lahkest pererahwa küsimiste peale, aga tema filmad lendasid sagedast sinna, kus warisew linnuke pool peitus eide warjul istus. Onnelt tuletas peremees meele, et teelt tulnud mehed alles lõuneta tühja kõhu näpistust kannatawad, mis peale ema ja tütar sööki walmistama tõtasiwad. Hansu rõõmuga täidetut süda ei annud mahti tühja kõhu nurisemist tähele panna, waid oleks — kui tohtind — ennemine laulnud: „Ei taha süüa, ei taha juua, eidekene. Tooge mu omane tubaje re.“ — Ega wältanud kuigi kaua, seal toodi söögid ja õllekann lauale, nendega ühes tulid ema ja tütar kaa tagasi. Hans ja tema küütmee Willem pidiwad kahkestest sööma,

teiste pererahwa lõune oli ammugi mööda. Noored mehed, kes wara hommikust saadik midagi suhu ep olnud wõtnud, ei söönud nalja pärast, siiski paluti Hansu igalt poolt, weel enam wõtma. Pärast sööma, kus Hans teistega magusat jutu westis, püüdsiwad Else arglikud filmad enam salamahiti kui awalikult teda luurida, kui tahaksiwad otsust, kas nooremehe kuu weel selle endise sarnane näitas, mis tema mälestuses kustumata elas. Tükalte paistis kül endine olemine muutmata, nimelt tema lahkest filmadest, aga tükalte näitas kuu külles mõnda wõõrast, keda näitas saledam ja pikuse poolt natuke kaswanud, mis wõõrastwiisi rietest ehk wõinud tulla. Lühikeseks piiratud hiuksed peas, noor habeme oras pealmise moka peal, ja tuulest turksunud palged tegid teda endist wasta priiskemaks. — Kas Hans homme pääwa walgel seda kaa Elsest saab ütlemä? Ehk saab tema film endisel õitsewal luhal mõnda pool närt-sind lillekest leidma, sest et igawus ja täitmata südame soowimised tütarlapse jumeduse kosutajad ei ole. — Aga meie peame jõulu laupääwa õhtust edasi kõnelema. Ehk kül Mihkel Põllupapi majas juba mõnda aastat teed enam laste kingalisi kaswamas ei olnud, siiski ei jätetud keda jõulu pruuki, waid walmistati igakord kallil laupääwa õhtul üks weike õuna ja põlewa küünaldegahitatud jõulu kuusk tuppä. Et lapselik rõõm seal juures ei pidand puuduma, kutsuti naabri külalt mõned lapsed sinna, kui wõimalik enamist ifa neist, kellel ema, isa ehk mõlemad wanemad juba mulla sängis puhkasiwad. Meile kingiti mõned pisukesed anded õhtu mälestuseks. Mõnda ootasiwad kaa täna mõned lapsed pikifilmi aega, kus

ilupuu nendele rõõmuis pidi kaswama. Senniks kui puu aidast toodi ja küünlad põlema sütitati, saadeti lapsed kambri, ja kutsuti wast tagasi, kui künalte walgu tuba täitis. Argel sammutul, silmad imet täis, astusiwad weiked külalisel ligemale. Kui paar salmi jõulu laulust lauletud, seletas Põllupap lastele, mis jõulupuu tähendab. „Minu õnsad wanemad“ — rääkis tema — „tegiwad mulle iga aasta säherdust rõõmu, mislābi pühad meile lastele juba warem armsaks läksiwad, kui nende sügawam tähendus tutawaks saanud. Jõulupuu paistel tõusewad noore põlwe mälestused kõik jälle elawaks minu südames, mul on, kui istusiwad isa ja ema praegu ahju kõrwas, meile rõõmu walmistates ja meie rõõmu waadates. Weike laps, kelle mõistust õpetus weel ei olnud juhatanud, leiab küünaldest esimest tähte sest, mis tema hiljem wast tundma õpib: kelle mälestuseks ristirahwas pruuki olinwad üleswõtnud. Küünla walgu peab meile meele tuletama, et Jumal oma taewa walguist pimeada maailmale oli awaldanud. Sellepärast püüdsin, kui oma lapsed mul juba inimeseks kaswanud, kēna jõulupuu wiisi edasi pidada ja neid lasti rõõmustada, kellel wanemaid ei ole, ehk kellele wanemad kehwise pärast säherdust õnne ei jõua walmistada. — Waesed lapsed peawad elu koorma raskust nuudugi warem ja kibe damast tundma õpima, kui need, kes ema kaitse ja isa silma all üleskaswawad, sellepärast lastemaid neile jõulu rõõmu teha, et nende silmad aegaste selle pühaliku sõbra peale saaksid juhatatud, kes kaa nende kohta tähtsat sõna rääkinud: „Raske lapsukesed minu juure tulla, ja ärge kelge neid mite, sest nende pärast

on taewariik.“ Õnnis iga noor ja wana laps, kes neid sõnu tallele pannud ja diete oskab tähendada. Kõik noorelt meie südamesse istutatud tundmused, nõnda kui pähā korjatud õpetused jääwad elu aaks haljendama, ja kui wanadus meid teistkorda kipub lapsepõlwe rajadele tagasi wiima, seal lähāb warane külw meie südames õilme nupule, kust hāua ligidal lootuse õilmed wälja puhkewad.“ Kui wana peremees weel mõnda pikemalt seletanud, lauldi jälle paar wärssi, siis kingiti iga lapsele tema pisuke jõulu anne, anti neile süüa ja lākitati neid koju poole minema. Hiljemine, kus pererahwas fāngi puhkama poewad, soowime neile head ööd, ja tōtame siis teiste radadele fōndima.

Kalli püha õhtu waitusest jārsku laia ilma kārasse astuda, näitab kül natuke weider, aga kes elu juhtumisi tõsiselt tahab maalida, peab walguist ja warju nõnda andma, kuba mõlemad tema silma ete astuwad. Kõik, mis elus juhtub, olgu hea ehk paha, must ehk walge, sirge ehk kõwer: peab aearaamatus oma kohta leidma. Nõnda tuleb järgmistele edasi minnes mõni sõna, ***i kogukonna ammetnikude walitemisest rāākida, mis siin kui mitmes teistes paikades palju waidlemisi ja sõnade fōdimisi meeste sūnnitas, enne kui tallitus poolelt forrale läks. Walitejate meeled ja tahtmised jooksiwad esi otsalt mitme aarusse, mõnel otsekohe metsa ja rāgāstiku, nõnda et ühendamine kogunisi wōimatu näitas. Püüdsiwad selgema aruga mõstlikud mehed asja diendada, siis ei lastud neid jutule, ehk teiste kisa ja kāratsimine sundis neid suud kinni sulguma, et ükski nende

jutu ei wõinud kuulda. Mõnel inimesel on rohkem sõnu kui mõistust, ja need on igas kohas kõige kurjemad kiskufed, ja teised neist weel rumalamad kiitwad taga: „Digus! digus! nõnda peame tegema!“ — Suurem osa neist tagakiitjatest ei tea sagedasti, mis asja pärast waieldakse, weel wähem kannab nende lühike aru äramõista, mis tulu ehk kahju ühe kogukonnale seda mööda wõib tulla, kuida ees seisus, se on: kogukonna walitsus saab jalule seatud. — Kes sõherdusi walitemisi enne oma filmaga näinud, ei tohi imeksigi panna, kui meie maal esimese walitemise juures sõherdusi kõwerusi enamist igal pool nähti. — Leitakse ommetegi targemate meeste keskes mõnekorra walitemise pääwadel kätsemist ja kisa, sest et mõned otsekui kiuste pärast oma tuju püüdwad ajada. Kuis tohikime Gesticirahwast paremat loota, kus asi alles uus, ja oma jalale toetamine wast algamas on. Mitmed lumed saawad weel meie lühadele sadama ja fewadel jälle lagunema, enne kui lugu selle poolt paremaks läheb. — Meie arwates wõiks — kui Udu- ja Tuisukülal mahaarwame! — pisut kogukondasi leitama, kus paar osawad ja õiglast meest ei elaks, keda kogukonna wanemaks sünniks waliteda, kui suuremal hulgal walitejatel prillid nina peal ei seisaks, mis neil nägemist segawad, nõnda et nemad endid klaaside läbi waadates wäga targad ja teised kõik rumalad näawad. Sõherdusi sündind tarfu leitakse igas kohas, neil ei ole õpimisega midagi tegemist. Nende isetarkade selts nähti kaa ***i wallas walitemise pääwal nii perekas, et õpetusest tarkust otisjad nende uhkuse tuulest kõik laiale puhuti ja wiimaks üks kogukonna ees seisus jalule asu-

tati, mis ennast raha eest teistele oleks tohtind näidata. Aga ülewaataja kohtul oliwad paremad filmad peas, mis pärast kogukonna wanemaks wärwitud ja kolm teist wolimeest ei üksnes mitte finnitatud, waid kindel käst anneti, walitemist teistkorda ja targemal wiisil etewõta. Se kogemata juhtumine taltsitas natuke mehi, nõnda et teisel walitemise pääwal palju wähem kisa, aga rohkem mõistust nähtawale tõusis, mis läbi Peeter Mõistand kogukonna wanemaks waliteti.

Mis mitmelt poolt juba enne uue Kogukonna seaduse wäljatulikut kardeti, ja mis täna pääwal weel mitmest suust kuuleme: „Seadus pidada paarkümmend aastat warem olema wäljatulnud, kui rahwas tema wääraliseks ei olla kaswanud,“ — ei wõi meie mitte tõeks kiita. Laps ei õpi warem kõndima, kunni teda emasülest ja kätkest pörandale pannakse, kus ta roomates ja sipeldates niikaua oma liikmeid karastab kui jalule toetama ja kõndima läheb. Tema kuffub kül esiotsalt sagedasti nina ja p—se peale, aga õpib aega mööda käimist wõõra tugita. Kus rahwas ita teiste abiga ja wõõra karkude naal pääwaliku tallituse harinud toimetama, seal ei pease nemad elu aeg lapse kingadest wälja, ega tule neil meele, et mõni tüf omal jõul niisama hõlpsalt wõiks edasi minna. Kes ujumist tahab õpida, peab esiteks wete minema; tahaks ta nii kaua kuiwal maal oodata, kui ujumise osawus ise enesest tuleks, siis ei saaks temast tal ujumat. — Uues kogukonna seaduses seisab wahendil, mis meid kolme aastaga mehe ealisemaks teeb, kui temata ehk weel kolmekümne aastaga ei oleks saanud. Nüüd on mõni mees kogemata unest ärkanud ja aru hakanud saama, et

kõik mõnused seadused siis wast tulusandjaks lähawad, kui meie neid tundma õpime, ja mida täielikum meie neid tunneme, seda parem. — Wõib küll teisel ja kolmandamal walitemise ael weel juhtuda, et siin ja seal mõni kits kärneriks pannakse, küll neljandamal korral paljaks kooritud puud rahwa filmad lahti peastawad, et targe-malt lähwad kogukonna eesfeisust walitema. Neis wal-dades, kus kehwasse krep weel parssile ei ole misatud, waid alles suurema hulga peremeeste käes käib, sünnitab uus kogukonna seadus raskust, sest et tema maksude koor-mat kaswatab. Teiselt poolt võib osaw kogukonna walitsus palju teha, mislâbi tulewal päiwil koormad fergemaks lähawad, kui kogukonna kasjad niikaugele saa-wad, et nende intressidest üks osa awalikud maksud aratatsutakse. Aga lâki teele tagasi.

Pärast seda kui Peeter Mõistand ülewaataja kohtu poolt finnitatud ja ammetisse wannutatud oli, wõtis ta walitsuse ohjad oma kätte. Esimesel kogukonna wo-linikude kokutulemisel rääkis tema need tähtsad sõnad: „Kogukond on meid oma usaldusega auustanud, et wa-litsuse woli meie kätte annud, mis eest meie walitejatele paremat tãnu ei wõi anda, kui et meie, igamees omalt kohalt, kõigest wäest ja jõust peame püüdma kogukonna wara kaswatada, õigust ülespidada ja walguse laienda-mise eest hoolt kanda. Meie peame seadust põhjani tundma õpinia ja ennast temaga nii tutawaks tegema, et igal iselikul etetulemistel need paragrahwid hõlpsalt leiame, mis jãrel meie peame ise kãima ja teisi talutama. Ühe inimese rammu ei kestaaks, kui tema üksipãini kõik tahaks toimetada, aga lastem meid ühel meelel koormat

kanda, siis tohime loota lâbi saada. Digus ei tohi kuskil wahet teha, waid peab seisustest lugu pidamata oma teed edasi minema; olgu peremees ehk sulane, koha-omanik ehk wabadik, rikas ehk kehwa, tutaw ehk tund-mata, sõber ehk waenlane: kohtu ees kaalutakse neid kõiki ühel wiisil. Mis keski on teeninud, seda palka peab tema wõtma. Sünnib kellegi ammetniku hooletuse lâbi kahju, siis peab süüdlane selle eest wastama. Wiimisel ael kuulatakse ita sagedamast, et kogukonna warandus pikaküünteliste nãpude wahela langeb, eks seal tohi mõte tulla, et hoidjate poolt tarwilik hool puu-dub. Sellepärast peaksiwad mitme kogukonna walit-sused ühel nõul koku astuma ja alandliku palumist üle-waataja kohtude ete wiima, et meile luba antaks, suure-mait raha-summasi Krediitkassasse hoida anda, kui meie endi hoidmine küllalist kindlust ei peaks andma. — Kooli ülespidamise ja laste koolitamise eest tuleb ühte-pühku wõimata hoolt kanda, sest müüd, kus koolide ükspidamine meie enda õlale on pandud, tuleb meil pilju suuremat hoolt nende eest kanda, kui enne seda. Mis meie minewal aastal waba wolil oma walla-holile oleme teinud, seda tahame nüüd kui tal wõimalik aadawaks seaduseks teha.“ Juba neist lühikestest tähen-dustest nãeb igaüks, mis tõsine waim uue kogukonna wanema sees elas; kui tema sõnadel rajatatud teed tegu-des maha ei jãta, siis tohime ***i wallale õnne soo-wida, ühtlasi loota, et kaa teistes paikades asjad sõher-dusel wiisil edenema peasewad. — Pikema õõ jãrel tuleb ommetegi omal ael koidu walgus, ega se siis meilgi teisi se saad olema?

Esimene tüf, mis Tamme Peetrile walitsuse algamisel ete tuli, olid rõuged, mis — kes teab kust siia kanntud — ühes talus kaks inimest sängi pannud. Et kuri tõbi sealt laiemale ei peaseks liikuma, anti kogukonna walitsuse poolt sedamaid kindlat käsku, rahwa läbistiku käimist tõbe perega wähenbada. Iga wõõra pere inimesele keelati sinna minna, ehk kelle tallitus siiski teda sundis sinna minema, ei tohtind mite tupa astuda, waid pidi kas õue peal, ehk weel parem wärawa ees rõuge tõbiste majarahwaga rääkima, aga mite nende külge puutuma. Meed, kellel haigedega tegemist ei olnud, pidid ennast eemal hoidma ja iseäranis üks mõistlik wana inimene haigede tallitamist toimetama. Haigid kästi enam wilus kui üleliig sooja kambri pida da ja iga pääw wärsket tuuleõhku tupa lasta. Tõbi juhtus õnnekorral kerge olema, nõnda et arsti abi piljo tarwis ei läinud. Nega mööda saiwad haiged terweks, ilma et tõbi ennast laiemale oleks lahutanud. Et teiste inimeste külge hakawad tõbed arwast nii kitsas piirte, kauge male minemata ära kustuwad, tuleb enam õnneks arwata, kui kogukonna wanema hoolekandmise rehnung peale kirjutada; siiski on tõsi, mis iga tähepaneja näab, et meie mõistlikul wiisil tõbede wäljalahutamist wõime wähenbada. Saaksid igas kohas, kus rõuged ennast näitawad, tõbised teistest inimestest äralahutud, siis ei ulataks tõbi ial nii kaugele, kui seal sünnib, kus midagi nende warjamiseks ei tehta. Kõnu järel peawad niisugused tõbed, kus neid liikumas, sillakohtu ülesantama, mis sagedast wast tehakse, kui juba rohkem inimest haigeks jäänud. Mõned jätawad ülesandmist sellepärast

tegemata, et kohtu poolt Kreistohter wälja ei saadetakse, mis wallale küüthobuste kulu teeb. Aga kui kogukonna walitsused ise wiibimata nõnda teeksiwad, kuba ülemal kuulsime, siis ei saaks sillakohtul tohtri saatmisega palju ial toimetust olema, waid kogukonna walitsus kirjutaks omalt poolt: „Meil on seal ja seal talus kaks ehk rohkem inimest haigeks jäänud rõugede kätte, mispärast tõbiste ja terwede wahel kõik läbistiku käimine finni pandud on, et tõbi kauge male ei peaseks, sellega oleks kõik tehtud.

Üks teine juhtumine, mis kül kogukonna uue walitsuse ei puutunud, ommetegi aastal 1867, kellest siin kõnleme, ***i wallas etetuli, oli talumaade müümine, nõida et kuus rentniku korraga päris omaniku seisusele astusiwad ja kaks talu weel wõõra ostjatele omaduseks saiwad. Teine neist wiimastest, meie wana tuur, Jüri Põllupap oli, kuida juba tema minewa aastast jutust näitas, äia talust lahkunud ja oma wanemate naabriksse pesa aset walmistanud. Üks ai nuke neist kahesast ostjast jõudnud oma rahaga talu kanda koke wäljamaksta, et mite kopikat wõlga ei jää nud. Teised toimetasiwad ostmise kaupa rentkassa laenu ibiga, ehk jäiwad ühe osa hinda müüjale wõlga, mis hiljem aast aastalt aratasuti. Meed, kes rentkassast, rohkem ehk vähem oma ostetud talude peale laenasiwad, pidid wõlga nõnda tasuma, et niikaua intressid maksiwad, kunni intresside maksmine kapitali wõlga ühes mahakustunud. Niisugune intresside maksmine paarkümmend aastat järgmiste näitab esimesel silmapilgul kül natuke ränk, aga ränkus lähäb koke kergemaks, kui mee le tule tame, nii ja nii mitme aasta pärast lõpewad kõik mak-

jud ja koht on minu päris omadus. Meie rahwas on wäga wisa wanast lahkuma ja midagi uut katsuma, kui just hädawits sundjaks sammule ei astu. Senna juure tuleb, et arupidajate ehk rehkendajate hulk pikamiste suuremaks kaswab, kes teistele asjalugu ostakswad ära seletada. Tahaks keski wõõras seda teha, seal puuduks kohe usaldus, ehk se küll naljakas näitab, kuidas üks rahwas, keda wiimisel aéal mitmesugused petised kui kasupoega õlekõrrega oma kannul wedasiwad, mis läbi mõned libedat kõrwetamist pidiwad kannatama, aine kui häda neid targemaks tegi, ilma et teised neist õpisiwad. Ma ütlesin, naljakas on, kuida seal, kus waled dati kergeuskliffusi leiawad, tõerääkija healed enamist õit tuulde kauwad. — Katsume siis weel ükskord õnie, tähepanejatele asja ete rehkendada, ja kahes õpetise tükis asja seletada. Üks linna kodanik ostab mäh, mis 2000 rubla maksab, tuhat rubla maksab ta wälja, teine tuhat jääb maja peale seiswaks wõlaks, mis eet ta aastaks 6 protsenti, ehk 6 rubla saea, ja 60 rubla tuhande pealt intressi maksab. Tema oli 20 aasta intressi maksnud, ilma et tal wõimalik olnud kapitali tagasi maksta. Kahelümne aasta pärast tuleb nüüd wõlaperemees oma wõlga kätendudma, mis pärast praegune majaomanik ennast muidu ei wõi aidata, kui et ta peab oma maja äramüüma. Seal juhtub õnneks üks rahamees, kes maja ostab ja hinna korraka wälja maksab, nõnda et seie aegne majaperemees jälle 2000 rubla tagasi saab. Müüd tasub ta wõla ära ja pistab 1000 rubla tasku. Roh, se oli õnnepord, et kopikat seal juures ei kautanud, ja peale selle elas ta 20 aastat,

kus temal mite kopikat korteri eest maksa ei olnud. Pea finni, wennike! ma näitan warsti, kui palju tema korter oli maksnud. Intressid 1000 rubla eest teewad, ilma intresside intressi, 1200 rubla, niisama palju tema oma raha intressid, mis ta ostmise aéal wälja maksis, ühtekokku 2400 rubla. Arwame linnamaksud iga aasta 20 rubla ja kümme rubla aga maja kohendamise tarwis, se teeb 30 rubla, kahelümne aasta peale 600 rubla, ülepea 3000 rubla. Miipalju on tema üüriraha oma korteri eest maksnud, se teeb 150 rubla aasta peale, ja tema on 20 aasta pärast jälle peawarjuta, et wõõra katukse alla peab pugema.

Teine rehnungi eksempl. Üks talumees ostab endale 2000 rubla eest päris koha, maksab poole hinna omast käest, wõtab teise poole rentkassast laenuks. Selle wõla eest maksab ta 6 protsenti aastaks, ehk 60 rubla tuhande eest; 5 protsenti arwatakse intressidest, üks protsent kapitali kustutuseks, nõnda et umbarmates 38 aasta pärast maksud lõpewad ja talukoht kõigest wõlast priistatud on. — Maksaks tema 7 protsenti, siis saaks wõlg 19 aastaga juba kustutatud. Kellel praegu antud rehnung weel selge ei peaks olema, se katsuma järestulewast arwust endale seletust. Kui üks rentnik oma talukoha eest aastaks 80 rubla renti maksab, siis teeb maks, intressid arwamata, kümne aastaga 800 rubla, nõnda kui 100 rublasel maksul 1000 rubla. Mis on tema nimetud maksude läbi wõitnud? Wastus: „ei midagi!“ Tema jalad ei jõudnud sammu edasi, waib ta seisab sealsamal paigal, kus ta kümne aasta eest oli seisnud. Sinna juure tuleb, et kui talukoht mõnusal

põllu harimisel ja osawal majapidamisel paremaks läinud, rendimaksimine kõrgemale võib minna. Oleks tema võlaga ostetud päriskohta eest ülemal nimetatud rendi raha võla tasumiseks maksnud, siis oleks niipalju hindu juba maksetud olnud, ja võik, mis perekoha parandamiseks tehti, jääda maks kasuks endale ja järeltulejale jäänud. Pärast sõberdune aru pidamine kahes ehk kolmes peas selgeks, siis võiksime julgelt loota, et ta seisma ei jää, vaid edasi weereb, ja paari aasta pärast arupidajate hulka igal pool kasvatab, nõnda kui sulal ilmal mää otjas pihutäis kummuljutud lumi, mööda mäe alla weeredes suureks tombuks kasvab. Suhtub õnne korral sinna ja tänna üks osav mees rahwa sekka elama, siis õpivad teised aega mööda temast ja saavad tema eeskujul läbi targemaks.

Sellest, mis ülemal rentniku ja kohaomaniku seisusest liigutati, võime jälle näha, kuida meie asjad üles tõuse ja iseäranis seisavad ja warem parema teele ei võid astuda, kunni rahvas koolide tulu parem tundma ja märkama õpivad, et meie nendega läbi ei saa, sest et koolidest üksnes filmateritajad meile peavad tulema, kelle juhatusel hiljemine võik parema teele saab minema. Mida pimedam kuskil üks nurk, seda vähem peetakse koolidest lugu; meie võiksime valdasi nimetada, kus täna pääwal veel koolide ülespidamine ja nooremate õpetamine palju raskemaks arvatakse kui endist teo orjust, mis meil nüüd Jumal tänatud selja taga seisab. — Kes tõeste kui Gesticirahwa sõbrad nende tulewa põlwele õnne ja head soovivad, need ei tohi ial värsida wigastist ja puudlikust tüüsi ühtepuhku kõnelemiseks tuua,

ühtlase aga kaa teed näidata, kusi meile aega mööda paremat võid tulla. Vihastagu iga wiiskümmend ehk rohkem selle üle, mis sest wiga, kui arwasti mõni siin ja seal märkab, et tuline armastus meid nõnda kirjutama kihutab. Aeg ei jää wiimaks ommetegi tulemata, kus külvatud seemnest mõned terad idanema lähewad.

— Meie tunneme juba kihelkondast, kus koolid ja laste õpetamised pääwal edenenewad, kus koolmeistrid elawad, keda teistele eeskujuks võiksime panna; ja kui need auuwäärts mehed seie saadik niipalju walguist ei jõudnud wälja lahutada, kui nemad soovisid, siis tuli se kahest talistusest. Ühest poolt seisid suurema osa tuimus kui raudsein ees, teiselt poolt olid kooli seaduse läbi wäga kitsad piired ete tõmmatud, ja koolmeistrid ei olnud luba, jalga piire üle kaugemale tõsta.

— Lapsed pidid palju kallist aega raiskama ja nõnda pähä õpima, mis nende mõistus ei oskanud ära seletada, aga sellest, mis elu igapääl — kui pääwliku leiba — tarwitab, ei lausutud palju sõna. Rahwa waimuharimise paigad, küla- ja kihelkonna-koolid peawad inimestele, kes kui põllumehed, liht hantwärgid ja nende sarnased kõrgemat koolitamist ei wõi saada, niipalju teemoona õpijale kaasa andma, et tema pikal teel eisteks: nälga ei sureks, ja teiseks: kõrgemata juhtumistele ennast wõiks aidata. — Mida enam raudteed meid aast aastalt targema ja paremast haritud rahwa sugude ligemale weawad, ja seda rutem telegrahwide sõnumid sealt meile nurka ulatawad, seda enam peame püüdma pimeduse ja udu riigist ennast priistada. — Kui meie siin ja seal ehk mõnda haritud rahwade peenematest pidude wiisist

endale wõtame, siis ei saa sellelābi meie igapāawane töö mite, kuda mõned kitsa südamega ja lühikese ojuga mehed arwawad, meile raskemaks koormaks minema, waid töötegemine pärast pidupāāwa weel rõõmsamast lāte ja nāpude wahel siginema.

Lugejad, sellele praegu lõpetatud wahetūf wāga igawaks lāinud, wõiwad seda lugemata jätta, ja taks nādalat pärast kolmefuninga pāāwa meiega Wareffele sõita, kus noor sōamees ennast miniku wasta walmistab, sest et tema teisel pāāwal juba teele peab minema. Kas nōnda? küsib mõni. Loodate ni odawalt meie lāest lahti peasma, et Hansu külalise kāigist muud ei taha kõneleda kui tema tulikut ja lahkimist? Kas wahel ael midagi seal ei juhtunud, mis meil armsam kuulda ja lugeda oleks, kui teie pikad lōrid, mis mite koera abjust ei awataks, weel wāhem meile armast aewiidet toob? — Tahaksin mina jõululaupāāwa õhtust funni selle pāāwani, kus Hans tutawate pereft lahkus, kōik samm sammult järgmiste üleskirjutada, mis tema ja pererahwa festil igapāāw sūndinud, mis nemad teinud ja rāāfinud, mis muud isēāralist senna wahel tulnud, siis ei mahuks jut mite kümne aasta kalendritesse, waid saaks temast üks suur raamat kaswama. Nūūd on meil juturaamatuid juba igasugu palju rohkem, kui suuremal hulgal aega nende lugemise tarwis, mispāāst tūhja raamatute kaswatamist üleliigseks arwan, seda enam, kui mul ei sāhārdust sēna keele osawust ega mõistust ei ole, kui neil jutude sūnnitajatel, kes oma waimu wārdjaid nii rohkesti turule kannawad. Kas raamatufestel siu sees? kes seda lāhāb küsima. Eks ta olnud kirjutatud, hiljemine jälle trūkitud, mis seal enam peaks puuduma? — Riitaua kui rumalaid ja pimedaid küllalt kaswab, kes wiisja iwa ja õlepea wahel wahet ei oska teha, usume meie kindlast, et nende raamatufestel lugejate puudust ei saa tulema. Mōnel on juba nōnda ilusad nimed, et nende pärast üks raamatufest peab lugema. — Aga neist ei tahtnud meie siin pikemalt rāāfida, waid lūhidelt mõned sõnad Wareffe talu külalise kohta nimetada. Hans lāinud jõulupūhil, uuel aastal ja kolmefu-

ninga pāāwal pererahwaga kirikus ja palwe majas, lāinud Ulewainul, Tammel ja Dstalus, kus Jūri Põllupap elas, mõnekorra õhtudel aega wiitmas, kord üks, kord jälle wane-mate ehk Elsega seltsis. Siiski peame kahetsedes ütleva, et üheskoos elamine ja wõõrsil kāimine Else ja Hansu wahel kōis mite mõteid mite wassa wōrra ligemale ei toonud, waid endisest mõne hea wassa kaugemal wiinud. Nemad pidiwad teine teisele tunnistama, et, ehk kül tuluke südames külmaks ei jātund, neil pikemat lootust abielusse astumisele ei jāānud; üksnes sõbruse paelad wõistwad neid surmani ühendada, armastuse lootused pidiwad laiale tuiskama. Tõhikime julgelt iga kord inimese filmast tema warjulisi sūdame mõteid tunnistada, siis nāitas mõnekorra, kui noored inimesed isekesis jutustasid, ja Hansul kortsud filmakulmule tõusiwad ja kurbuse wari kui tēge pilweke filmapaistust katis, kui tõuseks kahetsēmist temal sūdames. Tema wōis mõelda: Eks ma olnud halp, et tūtarslaps ja tema wanemate lahket abipakumist arapõlgasin ja suisa peal oma tahtmist tegin. Mis mul praegu wiga oleks āiatalus kui koduwāi Elsega rahulikult elada, ükskord maja peremeheks saada, kui isa ja ema puhkama lāinud. Aga kui sāherdused mõted temal õhtul mõnekorra peas liikunud ja und tūf aega filmilt tõrwal hoidnud — lāks homimikul ārkades lugu teiseks, seal pidi ta ütleva: Mul oli õigus nōnda teha, ma pidin Jumalast minu peale pandud kōhut taitma. Nemad tahtsid mulle heast sūdamest raha laenuks anda, ega oleks tagasimaksimise pärast mind ialgi pigistanud, siiski wōis hiljemine mul kahetsust tulla. Inimene ei wōi juhtumist etetēda, mis tulew aeg toob; elu sees sūnnib mōnda, tuskas meel wōib sōna wiltu wōta ja teistwiisi tāhendada, kuda ütleva sūdamest oli tulnud, ja kui sāherdusel filmapilgul mōte tõuseks, ei tea kus sa hiljparakas tāna seisaksid, kui naine sind ei oleks priiks ostnud: seda ei oleks ma jõudnud kannatada. Sellega oleks ma ennast omas filmas alandanud, jāāgu nimetamata, mis teised pilkajad selja taga wōinud naerda. Parem on praegune, kui tāhendatud wiisil elu. Üksnes Eks teeb minu sūdamele walu, kes minu sõbruse lābi ehk meheta jāāb, aga kes mulle seda tohib sūüks mōista? Eks ma palund teda, mind unustada ja teisele minna, kui üks

kosilane tuleks, selle poole süda teda weaks, miks ei ole tema minu palumist täitnud?" — — Baene mees! nende mõtelega teed sa enesele ja tütarlapsle ülekohut. Tunneksid sa paremine tema südant, küll sina siis teaksid, kuida esimest truui armastust sealt seest üksi wägi ei jõuaks kustutada. Mälestus wõib aegalt rahulikult magada, kui oleks juba surnud, aga koge mata pisutefed juhtumised aratawad teda jälle elusse. Sööd, mis ammugi kustunud armati, lähwad jälle lõkendama ja wõiwad rohkem palawust sünnitada, kui üks süda kannatada jõuaks. Meestega on lugu teistwiisi, neil ei ela nii õrnat tundmust südames, kui naesterahwal. Aga Hans petis ülemal räägitud mõtlemisega niisamuti ise ennast, Else mehele minemine ei oleks temal kogunisti kerge olnud. Ehk temal praegusel seisusel küll pisemat naisewõtmise lootust ei tohtind olla, elas ta ommetegi lootuse petusel, kui tuleksid, kes teab mis imewäed temale appi.

Ühel õhtul, paar päewa enne Hansu lahkumist, istus ta Elsega magusal jutul, kus ta endist palumist uuendates jälle tütarlapsle nõu andis, mehele minna ja teda unustada. Els kuulis tül aega tema jutu, ega lausunud sõnakest, mis Hansule mõtet kaswatas, wõitu olema saanud. Wiimaks ütles Els: "Õpetame jutu, armas sõber! mul ei ole sellespoolt midagi juhatamist tarwis, sest minu nõu on juba ammugi peetud, mis ma pean tegema ehk jätma. Esiotsalt olen kõik kotsja ja mehele minemise mõted nii kõrgele warna otsa riputanud, et n'ad sealt minu kätte ei pea tulema. Niikaua kui meie siin põrmu peal liigume, ehk teine teisest küll laugel, peab sõbruse pael südameid meil ligi hoidma, et enne surma lahutust ei tuleks. Kirjuta aeg aealt mulle, kui mahti saad ja igatsus sind taga kihutab, — ma tahan sulle mõnekorra wastust anda. Ühte aga palun tähele panna: armastusest meie wahel ei tohi enam jutu olla! mõted, mis sinna rajale puutuwad, uinutame unustuse sängi, aga sõbrus jääb muutmata surmani." Selle kindla tunnistuse wasta ei tohtind Hans pikemalt waielda.

Mis minewal aastal juba räägiti, oli ***i wallas uus noor koolmeister ammetisse seatud, kes Mikhli kuul õpetamist alustas ja Mai kuu lõpuni edasi toimetas, kus kool saareks

puhkama pandi. Peeter Mõistand ja teised mõistlikud peremehed, selle lapsed koolis käiswad, olid koolmeistriga rahul, aga wana Põllupay ühtepuhku koolmeistri wastanik. Tema usutunnistuse kitsad kingad pigistaksid tal kobe jalga, kui midagi uudist etewõeti ja tehti, mis tema silmas ilmlis näitas. Koolis aga tehti mõnda, mis seal enne ei oldud tehtud. Kui koolmeister lastele õpetas waimulikku laulust neljal heale laulma, ei seisnud küll Põllupay selle wasta, aga koolmeister ei jäänud seal seisma, waid läks kaugemale, ei üksnes lauludega, waid mõnes teistes tüldes, mis wana Mikhli südant paisuma, ja teda sagedast ohkama sundisid, et taewas ise api tuleks segasid asju parandama! sest koolmeister laskis wahel wahel ka ilmliku laulust lapsed laulda, jah tema läks weel kaugemale ja seletas lastele, et rahwa laulud ja ennemuistefed jutud pat ei pea olema! Seda ei suutnud Põllupayi süda pikemalt kannatada, tema läks ühel päawal oma langu Mõistandile ja ütles järsku: "Sina, kui walla wanem, pead koolmeistri efsiteelt tagasi wiima, nõnda ei tohi meie walla asjad kauemine edasi minna, siin peab abi tehtama j. n. e. Ühe teise mehele oleks Peeter niisugust jutu ehk pahaks pannud, aga wana languga oli teine lugu; tema muudune igapidi laitmata olemine ja helde süda waeste ja hädaliste wasta tegid, et temale pahaks ei pandud, mis mitu teist ei oleks tohtind rääkida. Põllupayi wagadus tuli tema lapselikust südamest, ja ei olnud kui mitmel teistel üks ümberwõetud sõba, misga tõsised kumbed kinni kateti. Tema oli muidu osaw põlluharija, majaperemees ja asjade tallitaja, aga mis neist igapäawastest tõdest mõbda läksid, seal nähti tema mõistuse piired wäga kitsad, mis wähem temale, kui tema kaswatajatele süüks tuleb panna. Tema armamist ja soowimist mõbda oleksiwad kõik inimesed temaga ühel wormil pidanud mõtlema. Et maailmas asjad edasi lähawad ja midagi endise paika seisma ei jää: tegi temale südame walu ja sundis teda sagedast ohkama, et Jumal api tuleks asju parandama! Sellepärast tegid, kuida ülemal kuulsime, koolmeistri uendused temale tuska ja armas tema neid awalikuks märkideks, et wiimne päaw juba tulemas. "Koo-

lid" — ütles tema — „peaksivad kõik, kõrgemad ja madalamad — Jumala templid ja püha waimu koolid olema, aga ei mite kõrtsitubade sarnatsed paigad, kus tühja ilmliku õpetust, wana jutust ja regewärssi sarnatsid lugust lastele täidetakse, ja nõnda nende noored südame põllud umbrohuga täidetakse, et hiljemine parema seemnele idanemise maad enam ei leita.“ — Pikemalt rääkis tema, mis ta rahwa suust kuulnud, ehk ta küll ise weel seda ei jõuda uskuda, enne kui oma silmaga näha saab, et koolmeistril tahtmine olla ühte uut kooliraamatut laste käte lugeda anda, kus sees kõiksugust tühja ilmliku tarkust, ja tülalt kaa Kalewi poea lauludest seista. „Siin peab — lõpetas Mihkel jutu — unest ärkama ja wahete astuma, kelle käte kogukonna walitsus on antud, sest et meie muidu kui Soodoma ja Gomora rahwas hukatusesse lähaksime.“ — Peeter kuulas waikselt tema jutu ja lubas wiimaks ligemal pühapäewa õhtul koolmeistri ja kogukonna wolimehed oma juure kutsuda, palus Mihkli kaa jenna tulla, kus asjalugu pidi järele kuulatud ja korrale seatud saama. Põllupay pidi sellega eisteks lepima, siiski näitas nende tänane lahkumine natuke külmem kui muidu, sest mehed — ehk nemad küll selle mõtele sõna ei annud — pididwad teine teisest tunnistama: seda ei oleks ma tema si mite uskunud. Mihkel pani imeks, et kogukonna wanem tema rasket kaebust ferge öla peale tõstnud, Peeter mõtles jälle omas südames: nii lühikest oidu ei oleks ma ial oma laugult otsinud.

Kui määratud pühapäewa õhtul kutsutud ja palutud wõõrad kõik Tammel koos olivad, nimetas wallawanem lühidelt, mis asja pärast tema neid täna lastnud seie kutsuda, ja ütles siis koolmeistrile: „Teie üle, armas koolmeister, on minu ete kaebamist toodud, et teie koolis lastele mõnda õpetate, mis ei wanadele, weel wähem lastele kõlbab, waid wiimastel südamed ja hinged rikub.“ Koolmeister palus ligemat seletust, mispeale Põllupay nüüd kõik jälle pidi rääkima, mis ta mõne päewa eest Peetrile kaebanud; lõpetates lisas ta weel juure, et koolis mund raamatud ei tohita laste käte lugeda anda kui katekismus, lauluraamat ja

piibli-lugemised. Et kõige raskem tül, mis Põllupay temale süüks arwanud, wana jutudes seisis sellepärast alustas koolmeister oma wabandamist nõnda: „Kõigel rahwa sugudel, nii kangelst meie neid wanemist aegadeist kunni meie päiwine tundma saime, on nende endised mälestused, mis kaugele wanema aea piirteni ulatawad ja kes teab kui mitme põlwe wältusel juba suust suhu päriti, enne kui neid hiljemine hakati ülestirjutama. Igal rahwal oli üksford tema lapse põlw, mis mõnel pikem, teisel lühem wältas. Mida pikemale aeg läks, enne kui rahwas oma mälestusi kirja hakas panema, seda wähem tohime meie loota, et esivanemate juust tulnud mälestused muutmata jäiwad. Mõni tül algmiste jutust kadus tuulde, teised järgud astusiwad nende asemele, nõnda et mõne saea aasta pärast enam kerge ei olnud wahet teha: mis siin alguse töö ehk mis lisatül mõida olla. Meie Gesticirahwa wanust wõime kirja tunnistuste jälgedel umbarwates rohkem tuhat aastaseks tunnistada, kus aea raamatude ülestirjutamised tõeliselt mõnda nendest nimetawad, mis siin ja seal warem meie rahwasse ehk mõits puutuda, seisab udu sompus. Siiski tohime meie oma rahwa wanust palju kõrgemaks lugeda, nõnda et ehk juba 1000 aastat warem kui nimetatud kirjatunnistused ulatawad Soome ja Gesticirahwa esivanemad Asia ilmajaus elanud, enne kui nemad sealt pereka rahwa pakkuse pärast wäljarändasid ja Raskuse mägede kaudu teed Euroopa wõtsiwad. Olgu nende wäljarändamise aeaga kuida tahes, mis üle meie ial ehk selget otjust ei saa, siiski tohime meie arwamise wiisil nii palju kindlaks panna: et nende wanemad mälestused, mis enne muiste jutudes elawad, pea aegu sinna piireni wõiwad ulatada, kus suguwanimete kättid seisnud ja nende lapse põlw mõdda läinud. Kõigest ennemuistestest jutu sõnumistest, kelle riismed meie päiwini ulatawad, tohiks Kalewipoea mälestus kõige wanem olla. Kui palju tema sees tõi, ehk kui palju selget luulemise sünnitust? kes seda wõib ütelda. Raskest ühest nii määratuma wägewast mehest, kellest ennemuistene jut meile kuulutab, pisemat eesmärki maailmas leitud: seda ei ole tänapäewani weel kedagi mõinud tõeks teha. Siiski

tohime mõelda, et kõik tuulest ei olnud tõusnud, waid midagi tõekuju jutul siisuke mõinud olla, mis loomisele põhjanduseks pandi. Luulemise wägi kaswatas selle põhjuse peale wiimaks ühe kuu, kelle teha ja liifmed igapidi nõnda wäljamenitati ja imelikult painutati, et nemad enam kuskil loomuliku inimese piirteesse ei mahu, waid neist üle lähewad ja mõimatu lugu näitawad. Sest tülist tunneme et jutu esimesed sünnitajad lapsepõlwe elanud, kus weel wahetegemine mõistusel puudus, mis mõimalik, ehk mis mõimatu näitab. Sellest lugu pidamata peame Kalewipoea mäletusi auus pidama, sest et neid meie oma rahwa waimu põld oli kaswatanud, enne kui selgem teadmine wõõraste läbi meie maal sigrines. Kalewipoea mälestust kannawad täna pääwani mäelingud, kaewandikud, kaljukivi rahnud, mullahunnitid, järwed, jõed ja ojad Alutaguse, Lääne, Harju, Lääne, Tartu ja Wiru maal, mis mitmel wiisil tema tugewuse jälgi peawad kuulutama." —

"Lubage mulle" — ütles Põllupap — "sin lühidelt küsida, mis meie lastel kodu ehk koolis säherduste ennemistese jutudega tegemist peaks olema? Koolmeistri kohus on neid kõige tarkuste peale juhatada, aga ei mite tühja jutust, mis ristiinimestele kuulda, weel wähem meelespidada ei kõlba, kuulutama hakata, sest se on minu arwates aearaiskamine."

Koolmeister wastas: "Kooliõpetuste tundidel ei ole ma ial neid jutust rääkinud, waid ita siis, kui koolitunnid juba mõnda laskid ja lapsed mind ise palustiwad, neile ühte ja teist jutustada. Lapsed kuulewad enamist kõik teraselt tähelepanes säherdusi jutust, sellepärast wistan neid mõne korra mõistuse äratamiseks. Miks need jutud ühe ristiinimesele ei peaks kõlbama, ehk mis kahju lastele nende kuulmisest sündima: seda ei oska minu pisuke mõistus mite äranäha. Kõigis haritud rahwa koolides õpiwad lapsed mõnda wana jutu kuulsamatest wanapõlwe rahwadest, mispärast ei tohi siis meie niisamuti oma lastega teha? Ehk küll mul kaugemalt mõtest ei ole, meie noort sugu õpetades, neid kõige ülemalt Gesslasest kaswatada, waid kõik minu tööwaew üksnes selle peale läheb, meie järeletulejatest ülepea haritud inimest wal-

mistada, siiski on minu soowimine, et neile nende kodumaa ja rahwas ita armsaks peawad jääma. Koht, kus meie eelkäijad mõne saea aastat oliwad elanud, ei tohi meile mite wõõraks jääda, waid peab igaühele kui kätti ase surmani armas olema. Mõnda raskust, mis meile eluteel juhtub, mõistime sellega kergitada, kui meil õpetuse läbi täielikuma mõistust kaswaks, kelle abiga palju wigalist mõistime parandada.

"Jätke seda," palus Peeter Mõistand — "ja rääkige meile paremine Kalewipoeast. Ehk ma küll mõnekorra tema raamatut lugema hakkasin, siiski leidisin seal sees mõnda, sellest ma selget aru ei saanud. Ehk võite mind ja mõnda teist parema mõistmisele juhatada, kui meile räägite, mis need 20 lugu tema elust awaldatawad." —

"Hea meelega," kostis koolmeister, ja rääkis nõnda edasi:

"Meie kuulus Kalewipoeg peab kahestteistkümnest wenaast kõige noorem olema olnud. Tema teistest wendadest ei leita midagi suuremat mälestust, waid meie kuuleme, et wana "Kalewi taadi" eluõhtal kaks poega kodu kaswis ja wiimne poeg wast pärast ita surma ilmale sündis. Seda nooremat poega nimetab rahwa suu igal rääkimisel "Kalewipoeks," ehk mõne korra kui tema ita järsku Kalew. Tema wägewus awandab ennast juba kättis, kus ta esitaks nutu nädalatel põhjatu kisaga eide õõrahur raistikab, hiljemine mähkmed kätti kisub, kätti lõhub, ja sedawiisi pörandale saab, kus ta oma liifmete rammu õpetama hakkab. Pärast mõne noorel põlwele toimetatud tallitust, tõuseb ta liisu läbi "jumalikul juhatamisel" meie maale kuningaks, nõnda kui tema ita enne oli walitsenud. Kaks wanemad wenda, kes temaga liisku oliwad heitnud, rändawad wälja, sest et meie kitsad "ahtral lüpsil põllumaad" niipalju fangeid mehi ei sõuaks toita ega üles pidada. Aga juba esimesel meheal peab kuulus Kalewipoeg siit ilmast lahkuma, werewõla tasumiseks, sest et tema ükskord effides ilma süüta werd oli walanud ja üks tütarlaps tema läbi otja leidnud. — Ehk küll Kalewi walitsuse kuldne, ehk meie rahwa õnne aeg palju kaugemal seisab, kui wanemate aakirjade mälestused ulatawad, siiski wenitab tema jut, praegusel seisusel, tema elujälgi tuhat aastat pärast Kris-

tuse sündimist, mis jälle avalikuks teeb, et rahwa luulemise wägi eeskäijate käest päritud mälestuste tülles mitu sada aastat töötanud, enne kui jut praegust kombet oli mõtnud. Kalewi poea ligemad sugulased, keda mõne korra tema seltsis tabame, on: Alewi, Sulewi ja Olewí poeg, wiimne kui üks kaugele tulnud mõõras, kellega kangemees wast hiljemine tutvustanud. Neist kolmest on Kalewi poeg oma kangusega igapidi ülem. Ehk tema küll rammu poolest inimlikust määramisest mõõda jookseb, siiski näitab tema mõistus mitmes kohas enam lapse kui täiskaswanud mehe sarnane; mis jälle, kuida juba ülemal tähendasin, näitab, et tema jutu sünnitajad lapseläti piire ligidal elastiwad. Seda mõõda, kuida tema sünnitajatel ja kaswatajatel hõlpsamad ehk raskeamad elupääwad olnud, leiame kaa Kalewi poega fõrd rõõmsal ja lustilikul, fõrd jälle nukral ja kurwal tujul.

„Baataime siin lühidelt Kalewipoea laulude sisu, kuida nemad praegu trükitud meie silma ees seisawad, siis kuuleme esimeses laulus, et wanaisa kuulsad poead maapealse tütarlastega armastuses endid pidanud segama, nõnda et üks kange meeste sugu maailma sünniks. Üks säherdune jumalikust wõsust idanenud meeste sugu oliwad meie kangelased, Kalew ja tema kuulsad poead. Põhjakotkas kannud wana Kalewi oma tiwa peal üle mere ja pillutanud teda Wiru randa maha, kus temast hiljemine meie maa esimene walitseja wäljatulnud. Mõne aea pärast juhtund üks lesknaine Lääne maal ühe kanapoea ja tedre muna karjateest leidma, mis tema koeu wiinud ja wafas kaane alla kaswama pannud. Kanapoeast ja tedremunast kaswanud kaks kaunist piigat Salme ja Linda. Neil käinud palju koflast, nimelt: kuu, päike, tähte poisile, mõned wägewad waimud ja Kalew; Salme käinud tähepoisile ja Linda Kalewile abikaasaks. Nende kofimistest ja pulmapidust teeb laulik laia jutu ja lasab pulmade lõpetusel mõlemad noored paarid koju minna. Salme, keda kõrgele taewa alla tõsteti, ei kuule meie pikemalt midagi, aga maa peale jäänud Linda astub edespidi weel meie silma ete. — Kohe teises laulus saame teadust, kuida Lindale õnnelikus abielus palju poegi olla sündinud, wiimne „pesamuna“ aga wast pärast isa surma ilmale tulnud, ommetegi wendadest kõige wägewam olnud, nõnda et tema mälestus üffi

kustumata jäänud. Selle kuulsaks tõusnud wiimse poea tulewat auu ja kiitust olla isa juba enne oma surma ja poea sündimist abikaasale etekuulutanud, ühtlase ütelnud, et tema isalik silm siin elus poega enam näha ei saada. Ühel õnneliku õhtu wides wikul räägib ta abikaasale oma soowimist, et riit jagamata ühe poeale päranduseks pidada jääma, aga liist selle üle otjust andma, keda wendade seast kuningaks tõstetaks. Ei kuigi kaua peale tehtud seadust jääb wanarauk haigeks, ja ehk küll Linda oma sõle sõudma paneb ja lepatriinu lendama läkitab, abikaasale arstisti otsima, siiski peab wana Kalew surema; sest et surma wasta rohtu ei kaswa. Linda kaewab ise kadund mehele sügawa haia, peseb tema surnukeha, ehitab riidesse ja sängitab teda siis mulla pöue puhkama. Et hauapait tulewa põlwele tundmata ei jääks, kannab lest igalt poolt kalju kiwa koku, mis ta Kalewi kalmu peale kuhjendab. Kihwihunnik seisab weel tänapäawal kui kõrge kaljuküngas Tallinna toompäe mäe nimel waa-taja silmat nähtawal. Ühel päawal libiseb raske kihwipak lesel huiuste lingust, misga ta kiwi kandis, tema wäsiind rammu ei jaks raskest kiwi ülestõsta, tema istub kiwi otsa ja nutab libedast lesenaise wiletsust. Tema filmist pillutatud pisarateist paisub üks järw lagedale, mis tänapäawal weel Tallinna ligidal nähtawal. Lühikese aea pärast toob ta oma wiimse poea raske hädaga ilmale, kes juba kättis isast etekuulunud kangust ilmutab. Rifal lesenaisel käiwad palju koflast, keda wasta ei mõeta. Wiimne koflane, Soome tuuletark, läheb ahwardates koju, ja tõutab põlgamist naisele käte tasuda.

Kolmandama laulu alustus näitab üht tüki Kalewi poea poisikese põlwest. Kurjad waimud pillawad wana Piffer taati, kes parajalt wäskeratil wanfriga rauda sillal sõitis; fartes poewad siiski pillajad merepõhja peitu. Kalewi poeg kiirelt nende kannul, püab neid oma kael-koti ja wiib Piferi käte nühelda. Siis lähwad wennad kolmekeste metsa elajaid tapma. Muist tapetud elajad, nõnda kui teiste nälitud nahad kannab noorem wend oma õlal. Mehed istuwad metsa warju wäsimust puhkama, ja tõstawad aeawiiteks laulu. Wanem wend laulab lehed ja okad puudesse halsendama ja urwad päikese paistel paisuma. Teine wend laulab õilmed õitsema, wilja, marjad, õunad ja

pähklid kaswama. Siis tõstab noorem wend oma laulu healt, misga ta metsad, lagedad ja tuule õhu elustab, et laululinnud igale poole siginemad. — Wahe aeal wiinud Soome tuuslar ema neil kodunt, kellega ta kaugemale ei saanud kui Jru mäele, kuhu jumalik wägi rõõwli mahapillutanud ja Linda kimpafuks moondanud, et karsket lestenaišt kedagi kiusama ei peaseks. — Poead leidwad koju tulles pesa tühja ja jälgi õue pealt, et siin head ei wõida sündind olla. Noorem wend lähäb esiteks isa hauale, sealt mere kaldale waatama, kas ehk kuskil emajälgi järele jäänud. „Laene weereb laene jälgil wete woode weretusel,“ aga need ei annud märki, ega toonud sõnumid. Senni kui teised wennad magama heites nõupidawad home eidejälgi otsima minna, fargab —

Meljandamas laulus noorem wend kaldalt laenestesse ja hakkab Soome poole ujuma. „Tugew käst lõhkus laeneid, pekks laneid merexinnal“ teadmata, et ses esimeses teekäigis idu juba warjul puhkas, mis temale waralist lahtumist siit ilmast pidi kaswatama. Põhja nael ja wana wanter taewa lael juhiwad teda mereteel, kunni ta ühe saare kaldale jõuab ja natuke wäsimust puhkab. Uinudes tahab ta filmi parajalt laugutada, tungib tütarlapse kena laul tema kõrwa. Selga wasta kalju toetates, jalad mere pinnal istub Kalewipoeg kaldal, kust tema filmi sirutates laululinnu tamme warjus, tule ääres näeb, kes enda näpul kedratud ja lõwendiks lõksutatud kangaid walwab, mis pleegile pandud. Kalewipoeg meelitab, wasta lauldes piigat enese poole; kartes astub tütarlaps samm sammult ligemale ja istub wiimaks noore mehe kõrwa. Warem kui koit tõuseb, oliwad noored südamed ennast ühendanud. Äkitselt kui unenäust ärkades hakkab piiga siljatama; wanemad arwawad kisa esiteks unenäuks, siis fargab Saare taat asemelt, sahib wembla käte ja tormab waatama, mis tütre kisa sünnitanud. Wõõra mehe tugew kaju kahandab tema julgust, tütar ei julge pisarad filmi ülestõsta, aga Kalewipoeg, eksitust märkamata, küsib kohkumata, kas ehk Soome tuuslar eile õhtu siit mõõda sõdunud. Saare taat ei olla teda näinud; ta nõuab otsust: kust maalt ja sugust noormees sündinud. Sooplifult kuulutab

Kalewipoeg oma sugu ja sündimise paika, aga saab ta isa ja ema nime awaldanud, kohkub tütarlaps, tuigub kalda sõrmale, ja libiseb ehk kufutab ennast sealt merde. Kalewipoeg wiskab ennast sedamaid tema järele mere põhja, aga wilu, sügaw sängike ei anna saaki enam tagasi. Noremehes peatõuseb laenestest üksi nähtawale. „Jumalaga, isa kurb!“ hüüab ta — „tütar sulle satus wette, ema mulle warga wõrku, wiletsad meie wennifesed, õnnetumad ühtewärki.“ Mure kadunt ema pärast ei anna temale mahti tütarlast kahetjeda, tema ujub wesi teel edasi. Tütarlapse wanemad lähwad pika rehadeka merd riisuma, et ehk lapse koha sealt leiaks, nemad kuulwad laulu laenest, mis selgest näitab tähendama, et nende laps siit põrnu põlwest juba lahkunud.

„Wiendama laulu hakkatusel leiame Kalewipoega Soome rannas, kus ta wärske hommiku õhu wilus wäsimust puhkama lähäb. Umberringine rahu loomuskes uinutab teda sügawast magama. Senni kui tema puhkab, lähäb jutustaja upunud Saare piiga wanemaid waatama. Nemad ei olnud küll (weel 4. laulus) oma tütar, waid tema asemel ühe kottamuna, wana raudkübara ja noore tamme merest riisunud. Puu istutakse kiige sambale, kus nende kadund tütar enne lustil ennast kiigutanud; muna pannakse raudkübarasse, kus pääwal päifese terad ja õõsel eit sängis teda audub, kunni noor kottas wälja tuleb, kellel üks weike mehike tiirwa all. — Nüüd läheb laulik Kalewipoemale tagasi, keda pikast unest karastatud parajalt ärkamas leiab. Tema tõtab Soome maal kaugemale, isetallatud radadel, ühtepuhku waates, kas ehk kuskil kaste pinnalt eide jälgi nähtawale tõusmas. Wiimaks filmab ta mäe harjalt orgu, orus tuuslari talu, ja pere mehe puude warjul puhkamas. Kalewipoeg tõmbab noore tamme juurtega tüks maast, laastab oksad küllest, et tugewa wembla saab, misga ta edasi lähäb, maa pinda sammude all wangutates. Ohmatusel ülesärkanud tuuslar leiab waevalt aega, pihu täie udujulgi põuest wõtta ja nõiasõnul elustatud lendama puhuda; kus suled tuuletiirul läbistiku keerledes raudriides sõameesteks endid moondawad, ja kui jala ja hobuse wägi fange mehe kere peale langewad. Tema

nuiab neid lühifese aea pärast oma wemblaga maha, et mite üht ainust eluga ei pease. Wõimatumaks läinud tuuslar tunnistab koteda waenlasele oma süüd, kuida ta lese wõõrwinud aga Jru mäele ärafantanud. Kalewipoeg arwab tema jutu waleks ja lööb teda maha; hakkab siis ema otsima, nuusib õues ja toas kõik nurgad läbi, aga ei leia kuski. Siis langeb ta tõõst ja südame walust wäsinud magama. Üks lahke unenägu tuleb teda trööstima; Linda laulab nooruse ilul kiige peal. Sest nähtusest märkab ta, et ema enam elus ei ole."

"Siin olen teile lühidelt tähendanud" — lisas koolmeister peale — "mis Kalewipoea wiies esimestes lauludes seisab. Kui palju iseäralikust iludust ja muud targemale tähele panemise väärt neis seisab, ei jõua ma täna pikemalt kuulutada. Siiski loodan ma juba selle pisukesega iga selge filmaga waatajat nii kaugele olla wiinud, et tema sõherdustes ennemuistses jutudes midagi paha ega patu ei saa leidma."

Põllupap püüdis küll mõnda koolmeistri wasta waielda, aga et kõik teised mehed koolmeistri poolt seistwad, pidi ta wiimaks rahule jääma. Kõju minnes tänas ta Jumalat, et temal enam lasti koolis käimas ei olnud, keda seesugused tühjad ilmlifud jutud wõiksid eksitada.

Stepeetud nõu järel tahtsime küll lugejaid Mai kuu lõput, kus kool puhkama jääb, sinna paluda, laste läbikatsumist waatama, et igaüks näha ja kuulda saaks, mis lapsed esimesel kooli aastal oliwad õpinud. Paberi leht lõpeb käest, sellepärast jääwad kooli asjad tulewaks aastaks, sest sinna aeani saawad lapsed veel rohkem õpima, sest et neil nüüd uus mõnus „Kooli lugemise raamat“ käes on, mis koolmeistri õpetusele abi saab andma. Seie saadik ei ole meil veel kooli-raamatut olnud, waid mis tema asemel tarwitati, oliwad, kuida nende nimed juba tunnistawad, tõeste „koliraamatud.“ — Tänu ausa mehele, kes meie esimese kooliraamatu kirjutanud. Andku Jumal iga koolmeistrile niipalju filmaselitust, et tema uue koolilugemise raamatu tulu märkama hakkaks.